

Kõigi maade proletaarlased, ühinege!

ОРГАН Ц. К. КОММ. ПАРТ. ЭСТОНИИ (СЕКЦ. КОМИНТЕРНА) „КЛАССОВАЯ БОРЬБА“

Klassivõitlus

KOMMUNISTILISE INTERNATSIONAALI EESTI SEKTSIOONI TOIMETUS JA WÄLJAANNE

№ 71-72

31. detsembril

1925

H. Suurog

Fr. H. Kreutzwaldi nim.
Eesti NSV Riiklik
Raamatukogu

PE 4738

H. PÖÖGELMANN

1875 — 30. DETSEMBRIL — 1925

LUGEJATELE

Muutunud olude tõttu hakkab ajakiri „KLASSIWOITLUS“ — kuigi majandusliselt kindlaste ajalul — 1926. aastal üks kord kuus praeguses kaustas 8leheküljelisena ehk 2 kuu tagant 16lehekülje suuruses ilmuma ja toob peajasjalikult puhtteoorialisi klassiwoitlust käsitawaid kirjatükki.

Selle asemel hakkab kirjanduse-, teaduse- ja kunstiajakiri „ORAS“ kolme suure trükipogna (48 lehekülje) suuruses iga kahe kuu tagant uuendatud toimetuse ja suurema kaastöölisestehulga tegewusel laendatud programmi järele ja rikkalikuma sisu ja nägusama wälimusega ilmuma, rahwaliku ajakirjana, mis meil tänini puudub ja millele lataliste lugejatehulkade poolt lahket osawõtmist on loota.

„ORAS“ paneb pearõhku just selle peale, mis meie ajakirjanduses puudub ja millele poliitikalihetedes ruumi ei jätaku. „ORAS“ toob wäärtuslikku ja põnewat ilukirjandust — lühemaid ja pikemaid juttusi ja romaani, rahwalikka kirjeldusi ja seletusi igasugu teaduse- ja kunstiharu aladelt, tegelikka juhatusi terwishoius, tööstuses ja majapidamises, rohkeste joonistusi ja piltsi, ka mitmewärwilisi, ja peale kõige muu mitmesugust naifu ja pilkepiltisi.

„Orase“ tellimisehind postiga: aastas 2 rbl 70 kop., pooles aastas 1 rbl 40 kop. Üksiku numbril hind 50 kop.

„Klassiwoitluse“ hind postiga aastas 90 kop. ja pooles aastas 50 kop. Üksik nr 10 kop., kaksiknummer 20 kop.

„Klassiwoitluse“ tellijad, kelle tellimine 1926. aastasse ulatab, saawad „Klassiwoitluse“ arwel ka „Orast“ niikaua kui tellimiseraha tasa. Kel aga „Oras“ juba on tellitud ehk kes muul põhjusel „Orast“ „Klassiwoitluse“ arwel ei soowi, nendele saadetakse üksi „Klassiwoitlust“ nii kaua kui tellimiseraha ulatab, ehk nad wõiwad ka 1926. aastast üle ulatawa rahaosa talitusest tagasi nõuda wõi selle raha eest muud kirjandust wõtta.

Kõik ilmunud „Klassiwoitluse“ nr-id — 1 kuni 72 — on talituses veel saadawal, 6 köidet, iga köites 12 nrt, iga köite hind 2 rbl. Kes vähemalt 3 köidet tellib, see saab köite 1 rbl 50 kop. eest postiga.

Tellimised, wahasaadetused ja kaastööd saadetakse „Orase“ ehk „Klassiwoitluse“ talitusesse, Leningrad, Fontanka 53. (Ленинград, Фонманка 53, „Классиwoитлус“ ehk „Орас“.) Telefon 5-97-54.

SÜNDMUSTIK WALGES-EESTIS

Nowember

17. Järjekordne skandaalne paljastus: riigiwähem Jaakson ja riigikogu esimees Rei on seismapandud Böckeri tehase hooldajad ja wõtawad sealt oma riigitöö kõrwal mitu miljonit matti, mille üle teised riigiwargad hirmsaste kadedad on.

18. Ministrite aktsiaselts „Atlanta“ on oma tegewuse 45 milj. marga puudujäägiga lõpetanud.

— Arsenaalis on ainult kirjanduse muretsemisega raamatukogusse 163 000 marga wõrra pettust tehtud.

— 500 perekonda otsustas wäljasõitu Brasiiliasse.

— Petseris nõudis õigenu preester kirikus politseiniku lahkmist kirkust, sest et temal kirikus nuhkist waja ei olewat.

24. Tartus wangistati 4 isikut „salakuulamise“ kahtlustusel.

— Jaaksoni walitsus läks minema.

30. Ajalehed teatawad, et 1905. a. karistuse-salkade tegew liige parun G. Stackelberg Küti walla kaitseliidu ülemaks pandi.

Detsember

1. Tööraha ülestõusu aastapäewal ilmusid E. Kom. partei lendlehed. Kodanlus surma-hirmsus.

2. Kilingi-Nõmme kommunistide protsessis mõisteti Willem ja Hans Pikkurid ja Tõnis Palt-

mann õigeks; Johan Pikkur on põranda aha läinud.

— Narwa linna rahaasjanduse-osakond on piiritusetshekkidega pettusetöö pealt tabatud.

— Wangi pandud 2 isikut kui kahtlustatawad Tondi salgast, ja Martin Dreimann ja Boris Plint kui Tompea salgast osawõtjad 1. det. ülestõususe.

9. Ajalehed awaldawad kawatsuse uue walimiseeaduse kohta, mis muu tagurlise sodi seas kautsoni nõuab walimiste nimekirjade eest. Et ainult pakspungad saaks walida.

— Wäljarändamine Brasiiliasse keelatakse ära. Sest — kust midu wõtta orje, kes jumala-muidu tööd teeksid.

— Mõistetud: Eduard Reining 8 aastaks, Marie Rikko 10 a., Heleene Künnapuu 6 a. ja Anna Idam 4 a. wangi.

16. Astus ametisse uus walitsus, kelle eesotsas endine werisem prokurör Teemant.

— Ühe päewaga kuus maksuõuetut ärimeest kohtus.

— Tartus weel 8 in. „salakuulamise“ süüdistusel kinni wõetud, nende hulgas Juhan Ero oma 5 sugulasega.

23. Tallinnas 1589 ametlikult registreeritud töötatöölisi.

29. Saksa, inglise, Rootsi ja Itaalia esitajad on Eesti walitsusele nõudmise ette pannud, nende kodanikkudele mõisad tagasi anda.

KASAKAD! A. Uurits'a († 1918) noorepõlwe joonistus 1905-06. aastast

SM. HANS PÖÖGELMANN

(30. DETSEMBER 1875 — 31. DETSEMBER 1925)

Weerand aastasaja jooksul on Eesti töörahvas oma klassiteadwuse poolest härjapõlwlasest meheks saanud. 1905—1907. a. tegi ta esimese rewolutsioonikooli läbi; siis tungisid rewolutsioonilise klassiwoitluse põhimõtted kõige laialisemate linna- ja maatörahwa hulka-desse, noori ja wanu proletaarlasti ja poolproletaarlasti aastasadade wältel kestnud orjaunest üles wirgutades. Aga järjekindla klassiwoitluse põhimõtte kaswamine ja süwenemine ei läinud mitte sirget joont mööda ülespoole. 1908—11. a. langes laialisemate hulka-de aktiivsus, tõusis siis uueste 1912—14. aastal, nõrgenes 1914—15. a. (imperialistilise sõja algul). et siis uueste kaswada ja 1917. aasta tormi sünnitada. Ja misuguseid murranguid ei ole Eesti töörahvas läbi elanud pärast 1917. aastat! 1917. a. andis 40 protsenti kogu walijatest oma hääled enamlasteparteile, aga kaks aastat hiljem said umbes samapalju hääli sotsid ja sots. rewolutsionäärid. Alles kolme-nelja aasta pärast läks rewolutsioonilisel töörahwaparteil korda umbes sedasama poolehoidu

tagasi wõita, mis tal oli hulkades 1917. aastal.

Niisugune wingu-wõngaline rewolutsioonilise klassiteadwuse arenemine, tõusew ja langew aktiivsus tuletab meele teed, mis üle mäeküngaste ja orgude wahetpidamata edasi lookleb, sihti otsides, kus läbipääsemine kõige hõlpsam. Niisugune rewolutsioonilik-kuse tõusmine ja langemine maksab just kogu töörahwa kohta. Kui meie aga üksikud wõitlejad wõtame ehk isegi üksikuid wõitlejate rühmasi waatleme, missugune alaline muutumine, ümberkorraldamine, wanade tegelaste kadumine ja uute ilmumine seisab meil siis silma ees! Mitte üksnes wanadus, haigus, surm ei laasta rewolutsiooniliste wõitlejate ridasid. Wäsimus woitlusest, soov „puhata“ ja „rahu“ maitsta, allawandumine kodanlise korra awatlustele, enda mahamüümine mammonale ja püie kodanlise korra woimumeeste järjele ronida, — kas on ainult mõni üksik proletariaadi tegelane nõnda rewolutsiooniwoitlejate hulgast kadunud? Nagu wahuwullid ja seebimullid karg-

lewad iga suurema rewolutsioonilise tõusu lainetel kõiksugused „rewolutsioonäärud ja igasorti „juhud“, aga kui tulewad katsumiseajad, kui töörahwa peal tungimine tagasi on löödud, kui kodanlus wõidupidu pühitseb ja wäljakohtute, sunnitöö ja wõllaga „korda jalule seab“ ja wõitlejaid kõige porisema ja haisewama laimuga mustab, siis deserteerivad need ühepäewa-rewolutsioonäärud rõhutute ja kurnatute ridadest. Kuhu on jäänud need Speekid, Martnad, Marta Lepad, Reid, Hellatid, Möldrid, Sternbeckid, kes 1905. aasta tormi päiwil — vähemalt kõnes ja kirjas — kodanlust pussitasid, kes endid töörahwa Simsoniteks pidasid ja keda töörahwas selleks pidas? Nad on ammu juba oma pea kodanlise Delila rüppe pannud, oma wiimased rewolutsioonilised karwakontsud maha pügada lasknud; neil on tööliste klassi wõitluse silmad peast wälja pistetud ja nende käed-jalad kodanlise korra tugede külge ahelatesse needitud; kui nende seisukord millegi poolest piibli Simsoni jõuetuspäiwist erineb, siis sellepoolest, et nad ainustgi liigutust teha ei taha ega jaksa, et kurnajate hoonet ümber tõugata ja selle all ühes töörahwa waenlastega vähemalt — ausalt surra.

Sõrmede peal wõime üles lugeda need proletaarlased, kes 1905—07. a. wõitlustest osa wõtsid ja siamaani weel weripunase lipu all seisawad. Weel vähem on neid, kes ka peale rewolutsioonimööna, kõige werisema tsaarikorra wäljakohtute päiwil proletariaadi wõitluslipule kogu aja wankumata truuks jäid, kes siamaani mitte üheks aastaks, mitte üheks kuuks ega päewakski wõitlust klassiteadliku töörahwa eesmärgi eest seisma pole jätnud, waid ikka niisama kindlaks rewolutsiooni soldatiks olid nagu 1905—07. aastal.

Kui meie s. Hans Pöögelmanni 50. sünnipäewa Eesti töörahwa meele tuletame, siis sellepärast, et see meie seltsimees üks neist wähestest on, kes Eestimaa töölisteklassi esimesest rewolutsioonilisest liikumisest saadik siamaani kogu aja järjekindlalt rewolutsioonilise marksismi alustel seistes on töörahwahulkade asja eest wõidelnud,

pealegi ainus, kes kogu need sündmusrikkad, põõretest wallatud ja rasked aastad Eesti wõitlewa töörahwa eesotsas ja juhtiwalt kohal on tõotanud. Ma ei mõista tõeste, mispärast inimesed trallitades ja pidusööke korraldades iga aasta oma sünnipäewa pühitsewad. See on igatahes sünnipäewa-pühitsejate isiklik asi. Sm. Hans Pöögelmanni 50. sünnipäew on aga kogu Eesti klassiteadliku töörahwa asi, sest et selle sünnipäewalapse elutöö on — wõitlus Eesti töörahwa wabastamise eest. Meil ei ole mitte üksnes täielik õigus selle wõitlustee peale tagasi waadata, mille meie wanem enamlane ja Eesti töörahwa juht on ära käinud, waid nagu Eesti proletaarlane oma klassi ajalugu tundma peab, niisama on ta kohus tunda seda tööd, mis s. Pöögelmanni paljude aastate wältel, juba vähemalt kahe töörahwapõlwe kestel on ära teinud.

Ma ei oska ega tahagi ilusaid, kõlisesaid sõnu teha selle osa kohta, mis on s. Pöögelmanni Eesti töölisteliikumises juba üle kahekümne aasta, aga ei saa waikida tõsiasjade üle, mille paljas nimetamine kõneleb sellest määratusuurest tähtsusest, mis s. Pöögelmanni tegewusel on olnud Eesti rewolutsiooniliste marksistide kaswatamises, nende organisatsiooni arendamises, Eesti töörahwa jõudude koondamises ja wõitluses kurnatute wabastamise eest. Noorem põlw Eesti töörahvast tunneb s. Pöögelmanni rohkem alles 1917. a. saadik, isegi weel hiljemast ajast, ja tunneb osaliselt, tihti koguni walgustuses, mida nii ohtralt jagawad „Wabad Maad“, „Kajad“ ja nende killamehed. Nooremad proletaarlased, kes wast alles mõne aasta rewolutsioonilisest liikumisest osa wõtawad, ei tea õieti midagi sellest s. Pöögelmanni tegewusest, mis aastat 15 kestis tsaariwalitsuse surwe ajal wõitlewa töörahwa esimestes ridades — Plehwa päiwil, 1905—07. aastate marukeerudes, Siberis asumise ja hiljem emigrandielu ajal Ameerikas, aga just see pikk ajajärk, täis wäsimata wõitlust ja wahetpidamata töötamist töörahwa klassiteadwuse ja rewolutsioonilise aktiivsuse tõstmiseks, näitab kõige heledamalt, missugune koht on s. Pöögel-

mannil Eesti töörahwaliikumises. Nagu Eesti töörahwategelased paljudel põhjustel seni ei ole suutnud lühematgi ülewaadet awaldada Eestimaa proletariaadi wõitluste ajaloo kohta, niisama ei ole laialisematele hulkadele mitte midagi kättesaadawaks tehtud neist sadadest s. Pöögelmanni kirjutustest, kirjanduslisest tegewusest jne, mis tsariajal meie proletarlastele töölisklassiteadwuse ja rewolutsioonilise märksismi ammutamise allikaks olid; kõige vähem on selleks teinud s. Pöögelmann ise, kes oma tagasihoidlikkuses häbelikult punastab, kui tema 50. sünnipäewa pühitsemisest kõneldakse.

Siinkohal ei saa üksikasjaliselt s. Pöögelmanni tegewuse juures peatada, aga ei saa paari asja nimetamata jätta, mis tema wõitluste iseäranis iseloomustab. 1905. a. sügisel, pärast 17. oktoobri „wabadustemanifesti“ jõuab ta Saksamaalt Tallinna ja asub kohe sotsiaaldemokraatlise töölisterpartei rewolutsioonilise tiiva hulka, wõideldes nii „wabameelse“ kodanluse kui ka selleaegsete rahwusliste („Uudiste“) sotsiaaldemokraatide wastu, kes Wenemaa sotsiaaldemokraatilisest töölisterparteid lahku lüüa ja „Eesti sotsiaaldemokraatlise töölisterpartei“ asutada tahawad. Sm. Pöögelmann mõistab, missugune tähtsus on niisugusel silmapilgul rewolutsioonilisel töörahwa ajalehel. Tema ettepanekul otsustab Tallinna komitee „Teataja“ Konstantin Pätsilt „üle wõtta“ ja sotsiaaldemokraatlikeks ajaleheks muuta. Sojaseadus ja karistussalgad takistawad selle kawatsuse elussewiimist. Rewolutsioonilisem, juhtiwam osa sotsiaaldemokraatiast põgeneb Eestist. Sm. Pöögelmann warjab ennast põranda all nukkide, sandarmite ja karistussalkade eest ja asutab 1906. aasta lõpul Tartus esimese marksistilise ajalehe „Homniku“, seda salaja (põranda alt) toimetades. Selleaegsed proletarlaste mäletawad weel-wäga hästi, missugune tähtsus sel ajalehel oli, kuigi ta kõike seda laialist lugejatehulka, kes siis ahnelt rewolutsioonilise sotsiaaldemokraatia häält kuulatas, oma ümber koondada ei suutnud, kuna sõjaseadus ta warsti ära kähgistas, kuigi selles ajalehes poole sulega, ridade wahel tuli

seada kirjutada, mida silmapilk nõudis. Pärast „Homniku“ sulgumist töötab s. Pöögelmann Tallinna põrandaaluse parteihäälkandja „Sotsiaaldemokraadi“ toimetuses, et seda wõitluse õhutamist jätkata, milleks awalikud wõimalused kadunud olid.

Tsaaririigi türm ja wäljasaadetu elu Siberis ei suuda ajutiseltki muuta s. Pöögelmanni wõitlustahtmist. Ta kasutab sunnitud „puhkust“ seda tulisemalt kirjanduslikeks tegewuseks. „Mõtte“ kirjastus aitab tema töösi töörahwa kätte toimetada. 1911. aastal, pärast Siberist ärapõgenemist, New Yorki asudes, seal kõige suuremates raskustes, tööga ülekoormatud „Uue Ilma“ toimetuses, ja muu tegewusega sealsete proletarlaste hulgas, ei unusta s. Pöögelmann neid rõhutoid ja kurnatuid, kes tsaariwalitsuse käppade wahele jäid Eestimaale; ta jätkab kirjutamist wäljaannete jaoks, mis Eestis ilmusid, on 1912—14. a. töörahwalehe „Kiire“ alaliseks toetajaks ja kaastööliseks. Samal ajal on tema toimetusel ilmuw „Uus Ilm“ ajaleht, mis teatud määral Eestis puuduwa põrandaaluse aset täidab. Imperialistilise sõja ajal teeb see ajaleht tulist kihutust sõja wastu, näeb pääseteed ummikust tsaariwalitsuse lüüasaamises ja üldse töörahwa kodusõjas maksma korra wastu.

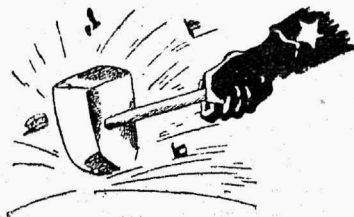
Kui ka s. Pöögelmann mitte midagi rohkem ei oleks Eesti töörahwa wõitluses teinud, sellest oleks küllalt, et teda kõige suurema lugupidamisega meie töörahwa tegelaste keskel esimesele kohale seada. Aga kes meist ei teaks s. Pöögelmanni tegewust selle 8 aasta wäljel, mil Eesti töörahwas otsata raskustega on wõidelnud ja wõitleb, et seda lõpulikult kätte wõita, mis pärast 1917. a. wõitu mitu korda tugewamad wastased (Saksa okupatsiooni wäed, Eesti tõusikud ja hallparunid üheskoos kõigi Lääne-Euroopa põhjamaade walgekaartlastega) ära rööwisid? Ehk kes on wiimastegi aastate wäljel nõndapalju suutnud teha Eesti töörahwa wõitluse heaks kui s. Pöögelmann, waatamata sellest, et ta üleüldise tööga N. S. W. Liidus ülekoormatud on?

Kaotuste, taganemise, ridade ümberkorraldamise ajal, mida Eesti töörahwal 8 aasta wältel on tulnud läbi elada, ei jaks mõnigi seda suurt tööd oieti hinnata, mida s. Pöögelmann paljude aastate wältel sipelga usinuse ja wäsimatusega hiilgawa ajakirjanikuna, suurepärase kõnemehe ja järjekindla marksiisti-leninistina Eesti töörahwa hulgas on teinud. Klassiteadliselt ja rewolutsiooniliselt nõrgem ollus on „kindel“ ainult siis ja jaksab silmapilgu nõuete kõrgusele wastawat meeoleolu näidata seni kui wõidule wõit järgneb. Esimeste takistuste juures aga juba waldab teda kõhklemine; weel suuremate raskuste juures kaotab ta mehisuse ja üksmeelsuse, ennast wastase wõidukisast ja ässitamisest enam ehk vähem segamine lüüa lastes, ühiskondliste sündmuste põhjuseid ilmtingimata juhtiwa tegelase arwele kirjutades. Saamatus ja käperdus, kes wõitluse ajal abitult ühtegi teist teed (peale mitte-midagi tegemise) näidata ei taipa, tormab tagantjärele kohut mõistma, poliitiline kirjaoskamatus tahab siis asjatundjaks olla. Sm. Hans Pöögelmanni on wast niisuguseid ajajärkusi ja silmapilkusi paljude wõitlusaastate wältel enam kui kord tulnud läbi elada. Rõhutud klassi poliitilise tegelase tee on sama raske kui kogu klassiteadliku töörahwa wõitlus oma poliitilise ja majanduslise wabanemise eest. Kõige vähem on siin tarwis s. Pöögelmanni paljude aastate jooksul kestnud ja edasikestwat tööd kaitsta niisuguste „arwustajate“ ja „wigadeotsijate“ wastu, kes walgete koori hulumise ja trummitagumise saa-

tel töörahwa eelwäe ridu püüawad killustada.

Aastasaja wahetusel nägi Eesti kodanlus s. Pöögelmannis tõuswat tähte, mille abil ta rahwahulke oma wankri ette tahtis rakendada. See oli siis, kui Eestis weel töölisteliikumist ei olnud, kui noor Pöögelmann kirjanikuna ja ühiskondlise tegelasena alles nähtawale ilmus ja oma ilmawaadet rajas. Sm. Pöögelmann jäi truuks rõhututele, kellele hulgast ta wõrsus ja kus ta üles kaswas. Juba selle esimese populaarsuse, mille selleaegne demokraatlik kodanlus temale luua aitas, kasutas ta esimese rewolutsiooni ajal ära, et tööliklassiwõitlust kõigi kurnajate wastu organiseerida, ühtlasi ka Eesti kodanlaste wastu, kes Pöögelmannis nii rängalt pettusid. Sellest ajast saadik on terve rida aastaid ja kõige järsumaid pöördeid läbi elatud, mõnigi wäärtus on põhjalikult ümber hinnatud, mõnigi „rahwamees“ ja „rewolutsionäär“ on ajaloo prügikasti heidetud. Sm. Hans Pöögelmann on Eesti töörahwa etteotsa jäänud, oma hõogawat nooruswärskest alalhoides ja tänapäew niisama tuliselt töörahwast wõitlusele kutsudes nagu 20—25 aasta eest. Ei saa tõelikult klassiteadlikku, tõelikult rewolutsiooniliku Eesti proletaarlast olla, kes uhkustundega s. Pöögelmanni meele ei tuleks ja kõige palawamat soowi ei awaldaks, et juubilaar weel palju aastaid endise wõitlustulega Eesti kodanluse kantsisi kõrwetada ja kurnatutel ja rõhututel nende ajaloolist ülesannet wõiks täide saata aidata.

J. Anwelt

Proletaarse revolutsiooni suur eelmäng

Uma lähema eesmärgi poolest ei näinud 1905. a. revolutsioon rahvaste ajaloos midagi uut pakkuvat. Ta oli sellefordamine, mis Prantsusmaa juba enam kui 100 aastat enne seda ja teised Euroopa mannermaa-riigid läinud aastafaja kehtpaigas läbi olid teinud. Venemaa rõhutatavad ja turnatavad linnas ja maal tõusid üles mõisnikudeklassi ja selle peamehe isaari vastu; revolutsiooniline oli ka kodanlus. Väevakorras oli kodanline revolutsioon, mille ülesandeks oli isevalitsuse sõrvaldamine ja ruumi tegemine demokraatlikele korrale.

Kuid riigiforda, mis isevalitsuslike riigi ajemele pidi pandama, mõistis iga klass (õigem: klassi eelmägi) omanoodi. Kodanluse loomide ülemäär oli harilik parlamentlik riit piiratud ainuvalitsuslike võimuga (konstitutsiooniline teisviriit). Radikaalne väikekodanlus, sealhulgas ka vähemlased, sots.-revolutsionäärid ja mitmesugused „sotsialistid“, olid hariliku parlamentlike wabariigi poolt; vähemlased leidsid, et tööliklass ei võid revolutsioonilistest walitsusest osa wõtta, kui selle loomine päewakorrale keskib, waid peab walitsuse loomise kodanluse hoole jätma. Miks? Wenemaal on wõimata sotsialismi maksma panna, aga kui tööliklass walitsusesse astub, siis tähendab see sotsialistliku (sotsiaalse) revolutsiooni teostamise kohustus end peale wõtta. 1905. aastal oli vähemlastel umbes sama waade wõimukõpsimuse peale nagu 12 aastat hiljem, 1917. aastal, mil nad weebuarirewolutsiooni wõidu wilja kodanluse jalgade ette panid, revolutsioonilise walitsuse loomisest lahki üteldes.

Wenemaa sotsiaaldemokraatlike tööliste partei (enamlaste) partei III kongress (1905. aasta kewadel), millest teatavaste vähemline parteitiirv osa ei wõtnud, tunnistas, et „demokraatlike wabariigi teostamine Wenemaal on wõimalik ainult rahwa sõjariistus ülestõusu tagajärjel“ ja et teatud olukorras partei ehitajate osawõtmise revolutsioonilistest walitsusest lubataw on.

Mis otstarbel oleksid revolutsioonilise töölistepartei ehitajad walitsusest osa wõtnud?

Enamlased, eesotsas Lenin, seadsid revolutsiooni lähemaks eesmärgiks tööliklassi ja talurahwa diktatuur, mitte aga kodanlike parlamentlike wabariigi Väike-Euroopa (näit. Prantsusmaa) eestujul. „See wõim peab küll 8-tunnilise tööpäewa seaduskirjaks tegema, küll tööliste inspeksiooni wabrikutes maksma panema, küll maksuta üleüldise hariduse korraldama, küll walitawad kohtunikud sisse seadma, küll talurahwa komiteed asutama jne, — sõnaga, ta peab tingimata terve rea uuendusi elusse wiima“ (Lenin). Teiste sõnadega, tööliklassi ja talurahwa diktatuur, kui revolutsioonilise wõimu esimene ülesanne oleks olnud s.-d. partei programmi-minimumi teostamine, umbes seesama, mis tööliste ja sõdatite saadikute nõukogud pärast weebuarirewolutsiooni wõitu revolutsioonilisel teel maksma panid. Sm. Leninil oli selge, et neid nõudmisi ei teosta kodanline walitsus, ehk kui ta ka nad teatud oludes ajutiselt peaks elusse wiima, siis jaks, et kontrewolutsioonilisi jõudusi toendada ja parajal filmapilgul need uuendused tööliste ja talurahwa weres ära uputada. Siin on tarwis tööraha wõimuwalitsust, diktatuur, et neid uuendusi läbi wiia ja kontrewolutsiooni maha suruda, kes kahtlemata töörahwawalitsusele kõige jõuga vastu hakkab, ülestõusust revolutsioonilise walitsuse vastu organiseerides, wälisabi endale toeks kutsudes jne. Ühelt põhjustelt, mis 1905. a. revolutsioon haleba tsaariduumaga lõppes, oli see, et kodanlus töörahwaliikumise hoo ja ulatuse pärast ära hirmus ja revolutsiooni asja äraandjaks sai. Ta leppis tsaarwalitsuse lubamisega, poolnõuandwa rahwaesitusega jne, sest et ta revolutsiooni wõitu rohkem kartis kui isewalitsust. Kodanluse äraandlikkuse nägi Lenin juba ette ära. Tema ei ehitanud revolutsioonilist sõjakunsti ja wõitluswiisi mitte wabameelse kodanluse peale, waid eeskätt tööstusproletariaadi ja siis selle liitlase — talurahwa — peale.

Tööliklassi ja talurahwa diktatuur hüüdsõna ei tähendanud mitte proletariaadi diktatuur, mille s. Lenin 1917. aastal üles seadis. 1905. aastal oli tarwis revolutsioonilist wõimu, kes isewalits-

fuse oleks Wenemaalt ära pühkinud; selle võimu võidid lüua ainult töölised ja talupojad revolutsioonilise töölisterpartei juhtimisel. Kui see diktatuur siis oleks tõsi- asjaks saanud, oleks ta kahitemata ajutine, üleminekü-ajajärgu võim olnud. Siis oleks halastamata klassivõitlus tekinud revolutsiooni ja kontrrevolutsiooni vahel. Umbes seelugune ajajärg toimus 1917. a., pärast webruarirevolutsiooni, mil töölisklassi ja talurahva diktatuur omapärajel wõitlust teoks sai (ndukogude ja kodanluse „kahewalitus“). Enamlased ei arutanud 1905. aastal küsimust, kuidas siis revolutsioon edasi areneb, kui revolutsiooniline waltjus tekitab, kui töölisklassi ja talurahva diktatuur teoks saab. Aga et see juba siis Wenemaal otsekohe tee wõitlusele sotsialismi eest oleks avanud, on selge. „Proletariaadi ja talurahwa revolutsioonilist-demokraatlik diktatuur on tingimata ainult mõõdamine, ajutine sotsialistide ülesanne,“ kirjutab Lenin, „aga selle ülesande tähelepanematajätmine demokraatlike revolutsiooni ajal on otse tagurline.“ „Tuleb aeg — lõpeb wõitlus Wene tsarismiga — läheb Wenemaal mõõda demokraatlike revolutsiooni ajajärg. . . Siis mõtleme otsekohe proletariaadi sotsialistilise diktatura läbi ja tõneleme ühifikatsioonidele tema üle. . .“

1905. aasta revolutsioon ei teostanud demokraatliht korda. Siis — 1905. aasta sügüel — tekkisid revolutsioonilise diktatura kandja algidud, töölisklassi saaditute ndukogud, kuid nad kätistati isewalitusse poolt ära. Ometi andis hiigla liikumine Wenemaa proletariaadile ja tema revolutsioonilisele parteile määrarujuured eluõpetused, mida 1917. aastal wõidurikkalt ära kasutati.

Suure Prantsuse revolutsiooni ajal puundus weel nüüdne proletariaat; siis oli alles „eelproletariaat“ (nagu Engels ütles), kes Pariisi agulites kodanlikele revolutsioonile peajõudu andis. Kusjama ei olnud tööstusproletariaat weel wälja arenenud 1848. aasta revolutsiooni ajal. Wenemaa esimene revolutsioon oli esimene maailmas, kus tööstusproletariaat — kuigi ta 130-nemiljonilise rahwa kohta wäike oli — wõitlajate eelwäena näitelawale ilmus.

Wenemaa proletariaat wõitis ka ajajärgule wastawa wõitluswõiksi tarwitusele.

Üleüldine poliitiline streik oli uus sõjariist, mida ajalugu senini ei tunnud ja mille Wenemaa töölisklass isewalitusse wastu juhtis. Selle sõjariista tähtsus jääb alles ka tulewateks wõitlusteks, kuigi ta passiwse wastupanetu abindu on ja wõimuwõtmise küsimust weel ei oisusta. Kui oktoobrirevolutsioon ilma üleüldise streigita läbi wiidi (wähemalt ei olnud teda ülewenemaalises ulatuses), siis ei tähenda see, et teda edaspidi proletariaadil tarwitada ei tule. Ta jääb nüüdelda abisõjariistaks, mida sedamööda tarwitusele wõetakse, kuidas sõjariistus ülesidus ta toetust nduab.

Kõigem aste, millele 1905. aasta revolutsioon jõudis, oli Moskwa sõjariistus ülestõus. Kuigi see ülestõus taotsega lõppes, ometi awas ta hoopis uued wäljawaated proletariaadi wõitlusele — nii wõitlusele isewalitusse wastu kui ka kodanlike korra kufutamiseks. Friedrich Engels, kes omal ajal sotsialistide keskel suurem sõjaasjanduse tundja oli,¹ tuli läinud aastaja lõpul arwamisele, et nüüdse sõjatehnika juures rahwahulladel wõimata on sõjawäe wastu üles tõusta, kuna barrikaadide ehitamine laiaidel uulitsatel pealegi iseäranis raske. Ta kirjutab 1895. a., et uulitsawõitlus barrikaadidel on märksa ära wananenud, et wana taktika tuleb uueste läbi waadata; ta juhtis sotsiaal-demokraatide tähelepanetu rahwahullade, muuseas talurahwa poolehoiu wõitmise peale. Parempoolsed sotsialistid arwasid siit endale selles mõttes toetust saawat, et nüüd revolutsioon ajast ja arust on jäänud ja parlamentiline wõitlus kõik on (mida Engels muidugi mitte ei ütelnud). Väene-Euroopas hakkasid parlamentilised pettelootused ifka suuremaks kaswama. Wõimalikult rohkem walimistel häält saada, sealjuures oma revolutsioonilisi hüüdsõnu ifka enam ja enam kärpides, parteid ifka enam poliitilise rüüstamise eest hoides, — see sai ifka enam sotsiaal-demokraatlike parteide taktikaks. Moskwa töölisklassi ülestõus näitas, et ka nüüd, proeguse sõjatehnika juures, wõimalik on sõjawäe wastu wõidelda (muidugi selle eeldusega, et revolutsiooniline liikumine laialised hulgad kaasa on

¹ Kui Engels 1851—56 a. New-Yorkis ajalehes „New York Tribune“ kaastööd tehes muuseas Krimmi sõja kohta artiklid awaldas, pidasid lugejad teda mõneks kindraliks, kes oma nime warjab.

õmbanud ja sõjavägi ta nõrkest enam ehk vähem juba vähemalt moraalselt ära laotatud, nõrgestatud on). Nüüd, pärast oktoobrirevolutsiooni, pärast terwet rida uulitsavõitlusi Lääne-Euroopas, paistab endastmõistetav, et sõjariistus ülestõusu taktika ära wananenud ei ole, aga 1905. a. oli asi teistsugune. Siis oli Moskwa ülestõus üleilmse tähtsusega sündmus. Pärast seda kirjutas Lenin, et Engelsi arvamine uulitsavõitluse kohta tuleb rewideerimise alla võtta. Moskwa ülestõus, mida muu- seas iseäranis jm Lenin uuris, sai tähtsamaks nurgakiviks, mille peale 1917. a. sõjariistus ülestõusu taktikat kindlalt ja tahtlemata üles ehitati.

Tõustusproletariaadi väljaastumine revolutsiooniliste jõudude peaväena, tööliste ja talurahwa demokraatlik-revolutsiooniliku diktatuura hüüdsõna (kodanlikes revolutsioonis), üleüldise streigi kui revolutsioonilise võitlusabinõu ärakasutamine ja sõjariistus ülestõusu „proovimine“ nüüdse aja tingimistes, — see anti 1905. aasta revolutsioonile üleilmse tähtsuse. See revolutsioon jäi üleilmse proletaar-se revolutsiooni suureks ja hiilgavaks eelmänguks, mille eluõpetustest ühegi maa revolutsiooniline proletarlane tähelepanemata mööda ei tohi minna, kui ta kodanluse üle võitu tahab saada. Mõnigi asi sünnib — koha ja aja muutmise tõttu — nüüd teisiti kui siis; 1917. aasta revolutsioonis näit. ei korratud muidugi mitte pimedispidi 1905. aasta võitlusviisi. Aga Wenemaa esimese revolutsiooni õpetundisi on vaja tunda, neid weebruari- ja oktoobrirevolutsiooni õpetundidega ühendada ja sealt siis, wass-tawalt ajale ja kohale, edasi tungida.

Nüügunegi hüüdsõna, nagu revolutsioonlik-demokraatlik töölistklassi ja talurahwa diktatuur, mille Lenin 1905. aastal Wenemaa kohta üles seadis, ei ole ära wananenud. Lääne-Euroopas on muidugi teistsuguse diktatuura küsimus päewakorral; see on proletariaadi diktatuur (mille toetamiseks vaja on talurahwast töölistklassi liitlasteks võtta). Aga näit. Ida maades

on päewakorral tööliste ja talupoegade diktatuura loomise küsimus, kuigi omapärastes oludes, mis Wenemaa 1905. a. seisukorrale erinevad. Seal on enamiste peale kohalikkude wõimumeeste walitsemise häwitamise veel võitlus imperialistide kui orjastajate vastu; seal on töölistklass üldiselt veel nõrgem kui oli 1905. aastal Wenemaal. Aga sisulikul on seal siiski küsimus see, kuidas samasugusi töölistalurahwa revolutsioonilist walitsemist kätte võtta, nagu enamlastepartei 1905. aastal oma lähemaks wõitlus hüüdsõnaks seadis. Hiinamaal näiteks on see hüüdsõna enam ehk vähem kõigis maajagudes päewakorral; punases Kantonis on ta teatud mõttes teostatud. Nüügunegi üleilmalise walitsemise võidu korral oleneb töölistklassist ja tema eelwäe — kommunistlike partei — jõust otseselt edasitungimine sotsialismi poole. Sotsialismi teostamine otseselt on neis mahajäänud maades wõimata, aga revolutsioonilist wõimu tõotawate hullkade käes hoida ja sihti pidada sotsialismi poole ei ole mitte wõimata. Seal on teatud kindla tööliste ja talurahwahulkade revolutsioonilise walitsemise korral wõimalik riiklik kapitalismi arendada, esimese sotsialismi algidusi (riiklike tööstuse, kooperatsiooni jne arendamise teel) istutama hakata ja nüüsi, ilma et harilikku kapitalistlikult korda „läbi elada“, sotsialismi juure jõuda.

Lenin nimetas 1905. aasta revolutsiooni üleilmse proletaar-se revolutsiooni siisejuhatuseks, eelmänguks. „Meie, wanad, võib olla, ei ela tulewa revolutsiooni otsustawate lahinguteni“, ütles ta mõni nädal enne weebruarirevolutsiooni. Aga Leninil tuli endal esimese proletaar-se revolutsiooni juhiks olla ja seda tähtsamal ajajärgul (kodusõja ja esimese ülesehitamise aastatel) juhtida. Lenini loodud Wenemaa enamlastepartei ja Kommunistiline Internatsionaal kirjutab tulewa suure revolutsiooni peaosad ja lõpusõna, siisejuhatuseks beldub juhtiwaid mõtteid selle hüglatöö juures ära kasutada.

N. A.

KÄED KÜLJEST!

Raamat: „Moskwa detsembris 1905. a.“ on puhendatud sündmustele, mil hiiglasuur tähtsus Wene rewolutsiooni ajaloos. Moskwa sõjariistus ülestõusu jäätawad järeldused leidsid peajontes meie poolt walgustust eelmises numbris (Lenin näitab siin „Proletaarlastes“ nr 2 ilmunud artikli peale: „Moskwa sõjariistus ülestõusu opetunnid.“ Toik.). Selles märkuses peatame tähtsa, kuid pahaste tehtud töö juures, mis iseäranis lähedalt puudutab Moskwa sotsiaaldemokraatisti.

Raamatu „kokkuseadjad“ teatawad oma eessõnas, et nad kasutanud materjaali, mis saadud sotsiaaldemokraatlistelt organisatsioonidelt, kellel süügi „kui niisugustel, midagi ühist ei ole käesolewa tööga“. Arusaadawalt on sotsiaaldemokraatliste organisatsioonide poolt materjaalide andmine isikutele, kellel mingit wastutust nende organisatsioonide ees ei ole, wiimase võimaluseni ebanormaalne nähtus. Töölisterpartei organisatsioonid sattusid nüüd, nende materjaalide sarnase lohaka tarwitamise järel, kus neid weel läägusesopaga „ilustatud“, kahtlemata piinliku seisukorda. Kõik Moskwa s-d. organisatsioonid ja eeskätt, muidugi, nende juhtiw keskkohht — Moskwa Komitee, peawad, meie arwates, selle küsimuse läbi waatama ja abinõud tarwitusele wõtma, et ülemaalmimetud ebaloomulikkus enam ei kordüks.

Siin üks paljudest näitustest, kuidas raamatu nimeta „kokkuseadjad“ neile s-d. organisatsioonide poolt antud materjaalisi „ümbertöötawad“. Jutt on rewolutsiooniliste organisatsioonide osast Moskwa sündmustes ja eriliselt M. K. Sojalise Organisatsiooni üleskutsest, mis on terwena ära trükitud „Töölister Saadikute Nõukogu Teadete“ 5. numbris 11. dets. „Kokkuseadjad“ ei anna minget terwet ülewaadet „Teadete“ sisust ja iseloomust, waid harjutawad oma sügawmeelsust niisuguse kriitika abil. Nad teewad wäljawõtteid nimetatud

5. numbrist: „Wõitlused käiwad täies hoos. Moskwa uulitsatel keeb mitme tunni kestel rida weriseid wõitlusi ülestõusnud rahwa ja tsaari sõjawägede wahel.“ Raamatu kokkuseadjad „kriitiseeriwad“: „Meie teame, et Moskwa uulitsatel olid sõjawäel kokkuporked ainult wäikearwuliste sõjariistus wõitlusesalgakestega.“ Ja nad tõstawad wõitluse põlastusega oma häält selle wastu, et „sõjariistus salgakeste wõitlus kujutatakse wildakult (!!) hulgaliseks wõitluseks“. Nad hüüawad: „Kus pidid hulgad olema, milles wõis end awaldada nende aktiivsus?“ jne jne.

Mis see on? Kas toeste neid jõupingutusi, millega püütakse näidata oma sügawmeelsust niisuguse „kriitika“ abil, wõib nimetada teaduslikuks analiisiks? Mõelge a nult: tõsisel ajaloolisel tööl, eripeatükis rewolutsiooniliste organisatsioonide osast, pingutawad autorid jõudu sellest kinnihakkamiseks, et 11. dets., s.o. mõni päew enne kriisi, uute wõitlusewiiside alguses, Töölister Saadikute Nõukogu julges rääkida „ülestõusnud rahwast“! Arwatawaste oleks Nõukogu wist pidanud sügawmõtteliselt ülewalt alla rääkima „wäikearwulistest wõitlusesalkadest“, aga mitte rahwast ja hulkasi kutsuma algawa wõitluse toetamisele? Ei saa teisiti kui naru-seks nimetada neid kramplisi pingutusi, targutades oma „tarkust näidata“, neid sõnade kallal närimisi, kui neilsamadel „kokkuseadjatel“ leiata terwe rea lauseid raamatus, kus kõneldakse rahwast üleüldse, „kogu elanikkude“ uulitsale tulemisest. Saage aru, teie wilet-sad inimesed, et 11. detsembril Moskwa rewolutsioonilises organisatsioonis olla ja mitte rääkida ülestõusnud rahwast, oleks wõinud ainult mustasajalised ehk täieste wäljaauranud hingega pedandid, nagu Pollak Leonid Andrejewi töös „Tähtede poole“.

Lähme edasi. Wõitluseorganisatsiooni üleskutse üle „Teadete“ wiendas numbris itsitawad kokkuseadjad: „3—4

mehelised salgakesed pidid, üleskutse kirjutajate arwates, kinkima (!) rahwale wägwaldlaste aastasadandalise walitsuse alt wabastatud pealinna." „Wõitluseorganisatsioon otsustas, et hulkadel ei olegi waja tegutseda."

Pöörame üleskutse juure tagasi. Raamatu kokkuseadjad ei trüki üleskutset terwelt ära, waid ainult wäljawõtteid. Kuid isegi nende „uurijate" poolt walitud wäljawõtetes loeme wõitluseorganisatsiooni otsekohest üleskutsumist: „Olgu neid salku wõimalikult rohkem." Nii siis, mõtet „kinkimisest" rahwale ükskõik mida, wõi sellest, et „hulkadel polegi waja tegutseda", püütakse stüks anda inimestele, kes sõjariistus wõitluse esimest päewast peale „wõimalikult rohkem" töölisi oma wõitlusesalkadesse kutsuwad.

Mis see on? Kirjandusline lohakus wõi rõwliromaan?

Autorid ei tee mitte vähematgi katset lahendada küsimust sõjalise organisatsiooni sidemest sõjatehnikaga, otsekoheste sõjarliistus wõitluse ja abiwõitluse osast nende wahekordades. Nad ei katsu pilku tagasi heita minewiku, nad unustawad, et ka üldstreigid ja meeleeawaldused Wenemaal algasid wäga wähese, praeguse mõedu järele tühise arwu osawõtjatega. Ei ole mitte jälgegi tõsisest ajaloolisest uurimisest, on ainult süüdistused, mis otse jälki tundmust tekitawad. Et wõitluseorganisatsiooni üleskutse mõtet wõltsida, tuuakse üleskutsest ainult wäljawõtted ja alles 145. leheküljel; ainult edaspidistes kirjutustes öeldakse, möödamannes, et sama üleskutse „pane ette jalawäelasi hoida", s.o. otse arwestatakse hulkade hingeeluga, tehakse kindel wahe mustade sõjawägede ja kõhklewate wäeosade wahel. Selle asemel aga trükitakse täielikult ära oktoobristide üleskutse, millel mingit ühist ei ole Moskwa ülestõusu tundma õppimisega.

Sotsiaaldemokraatlisel organisatsioonid usaldasid materjaalid isikutele, kes täielikult ära trükiwad oktoobristide üleskutse, kuid Töölise Saadikute Nõukogu Wõitluseorganisatsiooni üleskutsest ainult üksikud laused wälja kisuwad, et

oma lääge terawmeelsuse näruseid harjutusi teha.

Läheme edasi härrade kokkuseadjate lõpuotsuse juure. „Proletariaat kui kogu (hulk) ei astunud wälja." „Moskwa proletariaat ei astunud wälja ei 9.—10. detsembril . . . , ei järgmistel päewadel. Ja see teeb au ta klassiteadwusele ja organiseeritud olekule."

Kas kuulete, seltsimehed-töölised: nüüdsest peale pannakse ette teie „au" selles näha, et hulgad mitte küllaldaselt ei wõidelnud!! Et töölisehulgad mitte küllalt aktiivselt osa ei wõtnud pealetungiwast wõitlusest, see, näete, kõnelewat tema kasuks (on talle plussiks). Aga et töölisehulk oma juhtidest ette läks, hulgalisele barrikaadide ehitamisele asus, et ta kogu aeg juhtidelt üleskutsumist otsustawamale wõitlusele nõudis, see peab siis küll talle miinuseks olema . . .

„Moskwa sündmused näitawad", kirjutawad raamatu kokkuseadjad, „et läbielatawal ajaloolisel ajajärgul, mida iseloomustab militarismi määratu arenemine, ülestõusnud rahwa wõidu tarwilikuks tingimiseks on suure osa sõjawäe aktiivne tulek ülestõuswa rahwa poole ehk sõjawäehulkade kindel äratlemine rahwaga wõitlemises sõjariistu tarwitada . . ."

Kõhklewate sõjawäeosade oma poole wõitmist meie targad ei märganudgi ega saanud sellest aru. Nähtawaste kujutawad nad omale ülestõusu wõimlust ette ilma et waja olekski mustasajaliste wäeosadega wõidelda, ilma rewolutsioonilise rahwa aktiivse wõitlusega, mis sõjawäe read segamine ajab. Nad asusid kadettide waatekohale, kes walmis on terwitama sõjawäe „ületulekut", kuid sõjariistus ülestõusu ja propagandat selle heaks „meeletuks ja kuriteoliseks" kuulutawad.

. . . Kuid niisugune sõjawäe ülewõitamine on mõeldaw alles rewolutsiooni lõppul (!!) ja pealegi kui see üldrahwalikku iseloomu kannab. Proletariaadi detsembri-ülestõus, millele ainult passiivselt kaasa tundis kodanline elanikkude kogu, ei wõinud, kui wäljaastumine oma enese klassi juhtsõnade eest, toetust leida sõjawäe poolt ja sellepärast ei

wõinud püüdmine üldstreiki „sõjariistus ülestõusuks“ muuta kordaminekuga lõppeda, ja tuleb tunnistada ajalooliseks weaks.“

Siin on tulle, Moskwa töölistel, õpetund! Ärge astuge wälja „oma enese klassi juhtsõnade eest“!

Raske on enesele ette kujutada, kuidas wõisid inimesed kõige tõsisemast ajaloolisest materjaalist niisuguseid näralabaseid järeltõnu teha, niisuguse tõpluseni, niisuguse kadettlilise mõttewaesuseni minna. Awaldagu Moskwa sot-

siaaldemokraadid oma meelepaha raamatu kirjutajatele ja kutsugu kõiki partei liikmeid ja kõiki rewolutsiooni poolehoidjaid uueste materjaalide kogumisele, et anda wäärilist kokkuwõtet ja tõsist kriitikat detsembri sõjariistus ülestõusu kohta. Saagu kõik wead ja puudused armuta awalikuks tehtud — õpetuseks wõitlewale proletariaadile; kuid kadettidele ja kirjanduslistele rõõwruüttilite peab proletariaadi partei ütlima: Käed küljest!

N. Lenin

1906

PÄEW OTSUSTAW

Päew otsustaw — nüüd ligemale jõuab,
Kas täna, homme — ta on peagi siin,
Kus kättemaksu wastastele nõuab
Tõõrahwa kantud alandus ja piin.

Päew otsustaw. Kus on need kindlad kaljud,
Mis kaitseks klassisõja wiha eest,
Mis üle maa kui marutuuled waljud
Ei jäta puutumata ühtgi meest?

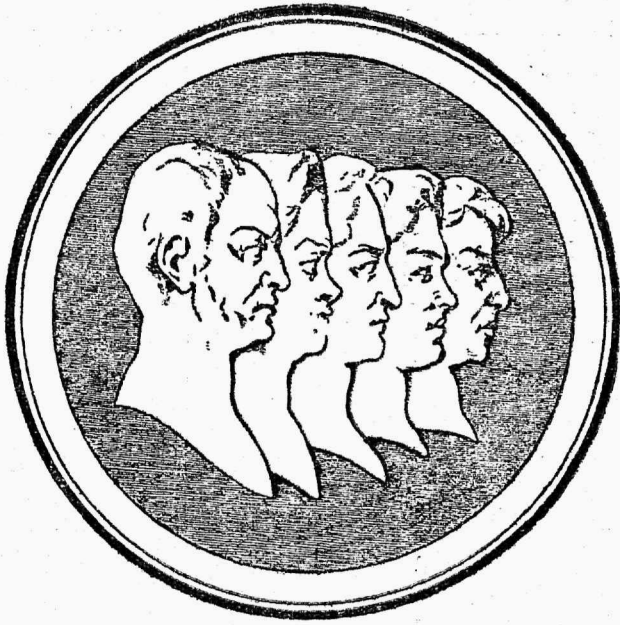
Ei kõrwalhoid siis pääsemist ei anna,
Ei armupalwe leia rahuldust,
Ka teise peale oma koormat panna
Ei anta kellegile wõimalust.

Päew otsustaw, kes seda ütleb mulle,
Kas näen ma sind, wõi juba ennemalt,
Teed tasandades wõidukäiguks sulle
Pean leidma warjupaiga mulla alt?

Päew otsustaw, kui siiski jõuad tulla,
Et mina ka saan osa wõitlustest —
Joo minu werd, mu ajudega hulla,
Mu üdi wälja ime kontidest.

Las suitseda siis werepulma kõi,ki,
Las kõrbenud ja toores lihahais
Metsloomadele kuulutada sõõki,
Kus igaüks wõib süia kõhu täis.

Las puududa neil inimlikud mõtted,
Kes loomadena ikkes waewlewad,
Ja omandada murdja tiigri wõtted,
Kui otsustawal päewal wõitlewad.

Pestel. Rôleejew. Bestuushew-Rjuumin Murawjof-Apostol. Kahowski.

WIIEST ÜLESPOODUST

„Dekabristide“ nimetus ühendab Wene ühiskondlise liikumise arenemise-loos mitu sada inimest. Nende ulgas olid äärmiselt lahkuminewate waimliste woolude ja ühiskonna-kihtide esitajad, wastandid oma iseloomu, kaswatuse ja arenemise poolest. Siin oli külmi, kaugelejälgijaid poliitikamehi ja sündinud diplomaatise, oli liberaalseid bürokraatise ja inimese - armastajaid, kabinetiteoretikuid ja riigimehi; siin oli palawaid wabaduse- ja rewolutsiooni-laulikuid, lapsikuid unistajaid ja teadwuslikka demokraatia ja rewolutsiooni eest wõitlejaid; oli sündimise-aristokraatise ja rikkuse-magnaatise, oli aga ka kehwi seisuse ametnikka, oli majoraatide omanikka ja wanade ajalooliste nimede kandjaid, aga nende kõrwal ka isikuid, kes kõige eest, mis nad olid, ainult endale wõlgnesid.

Palju oli nende ulgas isikuid, kes waimuannete, tahtejõu, eneseohwerdamise, kangelasemeele ja wabaduseaate poolest kõrgel seisawad. Üle saja nende ulgast sai oma ülesastumise eest mitme-aastase sunnitöö ja sunniasumise; teine sada ehk veel enamgi kautas teenistuse karjeeri. Mõned töid oma elu ohwriks: Ippollit Murawjof-Apostol ja

A. D. Kusmiin lasksid endile kuuli pähe peale äpardanud ülestõusu Tsherniigowi polgus, A. M. Bulaatow löi oma pea Peeter-Pauli kindluse maaaluses kongis seinä wasta puruks, veel kaks-kolme mässust osawõtjat tegid oma elule enesetapmise teel otsa, mitmed langesid ülestõusu ajal uulitsal, wiis poodi üles.

Wiimaste, kui Nikolai I-se metsloomaliku südametuse ohwite nimede ümber on järeltulejate põlwed iseäralise austamise kuma loonud; nende mälestust, kellele Nikolai peale wõitu kätte tasus seda puht-loomalikku irmu, mis ta tundis 14. detsembril 1925. aastal, ümbritseb õrn armastuse õhk. Neil Wene wabaduse esimestel ohwritel — P. I. Pestelil, S. I. Murawjof-Apostolil, M. P. Bestuushew-Rjuuminil, K. F. Rôleejewil, P. G. Kahowskil — on iseäralik aukoht 1825. aasta rewolutsiooni kurwa-saatuslikkude ohwite ulgas.

Siin kirjatükis koos on selle wiie dekabristi isikliku saatuse kohta käiwad teated, läbipõimitud nende rewolutsioonilise tegewuse kirjeldusega. Et see wiis ülespoodud dekabristi aga 1925. aasta sündmuste keskkohaks olid, siis annab nende isikliku saatuse kirjeldus lühikese pildi terwest mässuloost.

Wene poliitiline arusaamine akkas peajasjalikult suurest Prantsuse rewolutsioonist peale ärkama. Selle ideede mõjul arenes Wene wabameelsus, siit said toidu Wene konstitutsionalistid ja poliitilised unistajad, kelle ulka ka troonipärija Aleksander Pawlowitsh kuulus. Korra liikuma pandult tõmbas see wool ikka uusi ja uusi kihtisi kaasa, arenes ühes laienemisega ka sügawnedes; alaloidlik tagurlus, mis walitsuse ringkonnad Aleksandri walitsemise aja keskpaigas lõpulikult oma alla wõttis, kõwendas konstitutsioonilist liikumist aritud rahwakihtides ja puhus lõkkele rewolutsiooni meeoleolu terwes rahwaulgas, keda Araktsheejewi ullumeelne surwe meeleeitele oli wiinud. Talurahwa loodusjõuline püie majandusliku kurnamise ja isikliku orjuse kütkest wabaks saada, leidis ideoloogialist põhjendust mõisnikkudest ametnikkude, peajasjalikult ohwitseride poolt. Napoleoni sõdade ajajärk ja Wene wägede Eroopas olemine mõjusid eriti kõikide nende meeolude ja püiete arenemisele kaasa, mis ohwitseride keskel sügawamale, soldatite ja talurahwa keskel laiemale tungisid.

Siisgi peab tunnistama, et nõndanimetatud dekabristide mäss tekkis ja poolehoidu leidis peajasjalikult ohwitseride keskel, kes kindlas arwamises olid, et rahwaulk weel tsaarivalitsuse wasta ülesastumiseks küps ei ole. Mis puudub soldatitesse, siis ootasid liikumise osawõtjad soldatite abi — ühed lihtsa sõnakuulmise ja sisseharjunud distsipliina mõjul, teised — lugupidamise põhjal, mida nad soldatites olid wõitnud nendega inimliku ümberkäimise teel; wäga wähesed mõtlesid selle üle, et soldatite tuetust tuleb wõita kihutustöö, isikliku kõne ja lendlehtede abil. Sedaenam tähendust saab ajaloo ees salaseltside liigete julgus poliitilisest salanõust ja rewolutsioonilisest ülestõusust osa wõtta.

Salanõu peamehed ja salaseltside asutajad kuulusid kõige rikkamatesse Wene mõisniku-suguwõsadesse, sellepärast tõutas riigitruudus neile, iseäranis nende anderikkust silmas pidades, kõige ilgawamat karjeeri. Teised salaseltside liikmed olid waldawas enamuses waesed ohwitserid, keda mässuplaanisse puht-

ideelised püüded ja omakasuta armastus kurnatud rahwaulga wasta tõid.

Paljud neist mässu riameestest olid oma ühiskondlise ja ainelise seisukorra poolest lähedad neile alamkihtidele — seisuseta ametnikkudele ja käsitöölilistele, kes oma nahal tsaarivalitsuse koormat mitte wähem ei tunnud kui kõige laiemad rahwaulgad.

Dekabristide mässu ülesanne ja eesmärk oli tema programmi järele — terve rahwa wabastamine isewalitsuse korra poliitilise ja majanduslise surwe alt ja demokraatia alusel põhjenuwate laiaulatusliste ühiskondliste uuenduste elussewiimine. See programm wõis ja pidi laiu soldatite- ja talurahwaulkasi ja linna töötajate elanikkude kihti kaasa tõmbama. Teisi töötajate kihtisi sel ajal weel ei olnud, sest wabrikuproletariaat alles akkas silmapiirile ilmuma sel ajal tärkawa tööstuse pesades.

Kõik mässutegelased koondusid kolme ühendusesse, millest igaüks üksikutesse alamkondadesse jagunes. Ühendused — Põhja, Lõuna ja Ühendatud slaawlaste oma — läksid üksteisest märksa lahku oma programmi ja sotsiaalse koosseisu poolest. Nii ühendas Põhja-ühendus eneses liberaalsete mõisnikkude uwide esitajaid, kes suuremalt jault piiratud isewalitsuse poole kaldusid, Lõuna-ühendus koondas radikaalsemaid mõisnikka ja endisi kaardiwäe-ohwitserisi, kes wabade mõtete eest pealinnast prowintsi olid saadetud ja mässutule wõtjat ainet pakkusid; peaaegu kõik nad olid wabariigi pooleoidjad. Ühendatud slaawlastel olid pea wiimseni waesed ohwitserid, kas kehweste maata mõisnikkude ulgast ehk tõusikute-kihist, ja olid mässuplaani pooleoidjate kõige rewolutsioonilisem olus.

Mässuplaani juhtide eneste puudulik korraldus, laiade ringkondade ja salaseltsiliigete eneste wähenenud ettewalmistus, rahwaulga puudulik arusaamine kawatsetawa pööre eesmärgist ja plaanist ei annud dekabristidele mitte võimalust ära kasutada Nikolai Pawlowitshi esialgset irmutunnet ja kõikide teda ümbritsewate wõimukandjate täielist peakautust. Ülestõuswate nõrkus ja pehmesüdamlus tõi wastaste poole

ridadesse ergutust ja pea asus Nikolai pealetungimisele.

Ülestõusu maha surudes ilmutas uus keiser werist metsikust, mille eesmärgiks ja kihutajaks peale isikliku kättetasumise püüde weel Irmutamise püie tulewikuks oli.

Peale kometi-kohtu ütles Nikolai oma tallalakkujatele ametnikkudele kohtuotsuse ette, millega üle saja mässust osawõtja sunnitööle ja asumisele saadeti, wiis juhti pidid rattal lõhki kistama. Selle juures jätkus wõidust joowastanud tsaaril weel alatust wõidetute üle irwitada, kui ta surmamõistetutele armu andis: ta käskis rattasurma mõistetuid Pesteli, Murawjof-Apostoli, Bestuushew-Rjuumini, Kahowski ja Rõlejewi üles puua.

Paawel Iwanowitsh Pestel — salaseltsi asutaja, tema lõuna osakonna looja ja juht, kõige kindlamal kujul mässuplaani läbiwiimise peamees, kõige radikaalsema dekabristide konstitutsiooni — „Russkaja prawda“ — autor, oli Siberi tuntud kindral-kuberner poeg, sai mitmekülgse ja sügawa ariduse wäljamaal, õppis ästi paashide-korpuses ja liikus kiirelt aukraadideredelil üles. Suure mõistuse, kindla tahtejõu ja silmapaistwate walitsejaomaduste läbi oli ta kõrgemates walitsuseringkondades, peale teiste ka Aleksander Esimisele ästi tuntud ja oleks kergeste iilgawat karjeeri wõinud teha. Aga see kindel wabariiklane pidas paremaks salaplaani organiseerida ja walmistas ennast oolega ajutise rewolutsiooni-walitsuse liikme kohuste täitmise wasta ette. Salaseltsi liikmena awaldas ta keewa organiseerija iseloomu, püüdes, pealemuu, Wene mässukawatsejate tegewust Poolamaa salaseltside tegewusega ühendada. Wõeti salakaebtuse põhjal mõni päew enne ülestõusu kinni. Ülekuulamisel wastas teadwusliku rewolutsionääri kohaselt, aga nähes, et salaplaani kaastegelased ülepiiri minewaid seletusi annawad ja terwet salaplaani sepitsemise süüdi tema peale weeretawad, akkas Pestel ka uurimisekomisjonile salaplaani üksikasju teatama ja osawõtjate nimesid awaldama. Nikolai I poolt etteüeldud kohtuotsuse põhjal poodi ta 13. juulil 1826. aastal üles kui „mässuplaani kõige tähtsam wedru“.

Sergei Iwanowitsh Murawjof-Apostol, üks salaseltsi asutajatest, tema Lõuna-osakonna juht, mässuplaani korraldaja tema kõige rewolutsioonilisemal kujul, mässu juht lõunamaal, soldatite jauks kirjutatud rewolutsioonilise üleskutse autor. Sündinud 1798. aastal, wõrsudes wanast aristokraadi-perest; tema isa oli anderikas kirjanik ja suur riigimees, Wene saadik Ispaanias ja Hamburis; lapsi kaswatas ta wäljamaal. S. I. Murawjowi tõsise mõistuse ja laia ariduse üle rääkis kiitwalt Nikolai I ise, mis teda ei takistanud ülekuulamise ajal Murawjowi alastu- seta ingeliselt piinamast.

S. Murawjof oli omaaegsete keskel tuntud kõlbliste omaduste poolest, mis tema wasta täieste erakorralist lugupidamist äratas. Tema mõistuse, annete ja südameomaduste üle annawad kõik, kes tema üle kirjutawad, ühesuguse otsuse. Oma teenistuse ajal kaardiwäes oli ta esimene soldatite ihunuhtluse ära- kautamise nõudja ja lautas seda ideed edukalt kaardiwäe - ohwitseride keskel laiali. Soldatid jumaldasid teda sõna otsekohehes mõttes ja selle peale tuetas ta, pealemuu, detsembri mässuplaani loomisel lootusi tema kordamineku üle.

Aga ta sai ka aru rewolutsioonilise kihutustöö tähtsusest ja sellepärast oli ta ainukene kõikide mässumeeste ulgas, kes lendlehti kirjutas ja soldatite keskel laiali lautas, neid üles kutsudes tsaarisi äwitama ja rahwawalitsust maksma panema. On põhjust arwata, et ammu enne 1825. a. ülestõusu, nimelt 1820. aastal Semjoonowi polgu mässu ajal, kus S. J. Murawjof-Apostol roodukomander oli, ta juba lendlehti kirjutas, mis paljudes kaardiwäepolkudes käärimisi sünnidasid. S. Murawjowi osawõttu Semjoonowi polgu mässust pidas walitsus tõenäuliseks ja saatis tema peale mässu Bobruiski kindluse wäkke.

Iljem lõunamaal teenides jatkas S. Murawjof elawat tegewust salaseltsi liikmena, laialdast kihutustööd tehes temale truuks jäänud endise Semjoonowi polgu soldatite kaudu, kes lihtwäe polkudesse laiali olid saadetud. Detsembrimässu osanikuna nõudis ta kõige armutamaid sammusi olewa riigikorra wasta ja kõige otsustawamat ülesastumist tsaari suguwõsa wasta. Salaplaani ilmsiks-

tuleku järele ei kautanud S. J. Murawjof-Apostol mitte pead, waid tegi kõik loogikalised järeldused oma seisukorrast rewolutsioonilises liikumises. Ta korraldas Tsherniigowi polgu sõjakäigu Kiiewi peale, et selles walitsuse keskkohas wõimu aarata ja siit wõimu teel riigi keskkoha tungida, aga omas lootuses teiste polkude ülemate tuetuse peale sai ta petta.

Peale äpardanud lahingut nõnda-nimetatud walitsuse-sõjawägede suure osaga toodi S. Murawjof pähe aawatult Peterburisse. Ühes temaga wõeti kinni tema teine wend M. I. Murawjof-Apostol, salaseltsi ammuaegne liige, aga mitte nii tegew salaplaani osawõtja, kes oma wenda rewolutsioonilises sõjakäigus saatis, et teda mitte üksi jätta. Nende kolmas wend, 20-aastane Ippoliit, tuli Peterburist Põhja-organisatsiooni kirjadega just S. I. Murawjowi wäeosa rewolutsioonilisesse sõjakäiku asumise silmapilgul, astus wäljaastujate ulka ja laskis endale sõjakäigu nurjamineku tagajärjel kuuli pähe. S. I. Murawjof-Apostol poodi 13. juulil 1826. aastal Peeter-Pauli kindluse esisel üles, wend Matwei saadeti Siberisse, kust ta pärast amnestiat Eroopa-Wenemaale tagasi tuli ja Moskwas 1886. aastal suri.

Kondrati Feodorowitsh Rõleejew, detsembrimässu üks tegewamatest osawõtjatest, anderikas rewolutsioonilulelataja, oli Põhja-organisatsiooni äärmisest rühmast, tegi kihutustööd tsaari tapmise heaks ja kihutas Kahowskit seda plaani täide saatma. Oma waimustusesse sütiwa iseloomu kohaselt asus Rõleejew terwelt salaseltsi aatele, ergutas loiumaid kaasliikmeid salaplaani tegelikule osawõtmisele, kogus neid enda ümber, tegi ja lautas laulusi laiali, mis seltskonnas ja soldatite keskel protestimeeleolu sünnitasid, nagu ka rahwa ulgas üleüldse.

1825. aasta 14. detsembri päewa otsa oli Rõleejew Senati platsil, püüdes mässu tostnud soldatid ergutada, ohwitseridest-salanõulasi ühel meel elda. Sündis Rõleejew 1795. a., õppis sõjawäekorpuses, teenis ohwitserina, wõttis Wene wägede wäljamaa sõjakäikudest osa, peale selle lahkus sõjateenistusest ja astus kodanlisesse teenistusesse, mis

tema meeleolule kohasem oli, püüdes kasulik olla neile, kellele liiga tehti ehk kel kõik puudus. Uurimise ajal sattus Rõleejew Nikolai Pawlowitshi kawaluse ja alatuse õnge otsa, awaldas palju ülearu peensusi mässukawatsuse üle ja nimetas paljuid osawõtjaid, mille kõige eest tsaar tema üle ainult irwitas, sest Rõleejewi liig puhtsüdamline süü ülestunnistamine ei takistanud Nikolaid teda üles puua laskmast.

Rõleejewi laulikuand ei olnud suur, aga Pusshkinile meeldisid mõned tema salmikutest.

Peeter Grigorjewitsh Kahowski, üks Nikolai I käsul üles poodud dekabristidest, ei olnud teoreetik ega mõtleja, nagu P. I. Pestel oli, ei ülestõusu juht, nagu S. I. Murawjof-Apostol, ei mässu organiseerija, nagu K. F. Rõleejew, ei ka waimustatud demagoog, nagu M. P. Bestuushew-Rjuumin, aga kõige selle peale waatamata paistab ta oma seltsimeeste ulgast terawalt silma oma iseäraldustega, rewolutsioonilise tungiga ja wastawaidlemata walmisolekuga oma elu andma mässu sihtide kättesaamiseks. Pärit oli ta kehwest mõisnikuperest (sündis 1797. a.), õppis Moskwa ülikooli pangisoonis ja süwendas oma teadmisi wäljamaa reise ajal

Kahowskil oli järsk, paindumata, iseseisew iseloom; sõjateenistuses awaldas lubamata julgust ülemuse wasta, alandati lihtsoldatiks, kandis trahwisi ja pidi kaua aukraadide ülendamist ootama. 1821. aastal oli sunnitud lõpulkult sõjateenistusest lahkuma, elas ilma ametita mõisnikuna, suurt puudust kannatas.

Wäljamaalt tagasi jõudes tegi ta 1824. aastal S. M. Saltokowaga tutwust, sellest tekkis romaan, milles Kahowski oma waimustatud unistaja isaloomu palawust ja närwilikkust täies ulatuses ilmutas. Saltokowa akkas ka Kahowskit armastama, aga kui tema isa abielu wasta oli, katkestas Saltokowa ühenduse Kahowskiga, kes selle all terawalt kannatas. Waimliselt wapusatunud ja kurnatud tuli Kahowski 1825. aastal Peterburisse, kus ta oma tutwuse tõttu Rõleejewiga sala-organisatsiooni mässuplaani ulka löi, sest selle rewolutsioonilised ja sotsiaalsed ideed olid talle juba warem omased. Oma ise-

loomu palawuse tagajärjel wõttis Kahowski mässujuhtide ettepanekul enese peale ülesande mässu päewal Nikolai Pawlowitshi ära tappa, aga ei süandanud seda teha, waid tappis Senati platsil kindral-kuberneri krahw Miloraadowitshi, aawas polkownik Stürleri ja weel ühte ohwitseri. Uurimise ajal saatis Kahowski Nikolaile mitu julget märgukirja Wenemaa riigikorra muutuste tarbe üle, ülekuulamistel awaldas liiga suurt närwilikkust ja peale lühikese waikimise akkas ülearu awalikka seletusi andma, nagu enam jagu teisigi dekabristisi.

Mihail Pawlowitsh Bestuuschew-Rjuumin, üks wiiest ülespoodud dekabristedest, oli Lõuna-salaorganisatsioon peategelaste ülgast. Õige noorelt teenis ta keisri ihukaitse-polgus, aga „wallatuste“ eest alandati ta sealt Semjoonowi kardiwäe-polku, ja ühenduses selle mässuga saadeti ta lõunamaale jalawäkke. Siin ligines Bestuuschew-Rjuumin õige lähedalt S. I. Murawjof-Apostoliga ja sai selle paremaks käeks mässu organiseerimisel. Üks kõige noorematest salaseltsi liigetest, oli ta oma elawa mõtlennu tagajärjel kõige palawamaks mässumeheks; tema iseloomus olewate demagoogi omaduste tõttu mõistis ta äärmuseni süwendada ja laiendada tema juhatusel all olewa salaorganisatsiooni osa tegewust. Õige piltlikult ja teatawal määral oli ta kujutab Bestuuschew-Rjuumini osa ja tegewust n.n. dekabristide „alfabeet“.

„Lõuna-organisatsiooni 1823. aastal wasta wõetud“, üeldakse seal Bestuuschewi üle. „Kiitis õigeks wabariiklise walitsemisekorra sisseseadmist ja kadunud keisri ja tema perekonna äwitamist. Algas läbikäimist Poolamaa salaseltsidega; tegi nendega leingu ühise ülesastumise üle, Poolamaale tagasi andes osa wõidetud maakondasi; oma eduka tegewuse eest selles asjas sai direktoriumi (salaorganisatsiooni ülema juhatusel) tänu osaliseks. Pesteli wolitusel nõudis poolakatelt tsesareewitshi¹ tapmist, milleks otstarbeks ta

oma arwamise kirja pani, selle kuriteu tarbet tõendades. Salaseltsi liikmetega ühendusepidamiseks ümber sõites püüdis uusi isikuid sellesse meelitada, lautas kuriteulisi mõtteid laiali, luges wabamõttelisi kirjatöösi ette, lautas nende ärakirju laiali ja äratas noortes ohwitserides uuenduste nõudmise waimu. Lestshino alewiku laagris kogus 1825. aastal endise Semjoonowi polgu soldatid oma poole ja äratas neis mässuwaimu. Wõttis osa Ühendatud Slaawlaste seltsi tõmbamisest Lõuna-organisatsioonikülge, sai Ühendatud Slaawlaste seltsi otsekoheseks juhiks ja tõmbas selle liikmed wabariigi maksmapaneku, tsaari ja terve walitsewa suguwõsa äwitamise ideele kaasa; nõudis neilt, et nad soldatid mässule ette walmistaks. Sõitis kaheksandesse suurtükiwäebrigadi, plaanitsedes slaawlaste tuetusel kindral Rothi wangi wõtta, aga teada saades et sandarmid teda otsiwad, sõitis Sergei Murawjowi juure tagasi, kelle juure jäi terweks Tsherniigowi polgu mässu ajaks, osa wõttes tema kuriteulistest sammudest. Ühes Sergei Murawjowiga seadis kokku põlastusewäärilise katekismuse ja kirjutas proklamatsiooni.

Kõrgema kriminaal-kohtu otsuse järele 11. juulist 1826. a. 13. juulil üles poodud.“

A. S. Pusshkin kuulutas dekabristidele:

Не пропадет ваш скорбный труд
И дум высокое стремление...

(Ei kau teie õnnetu töö
ega mõtete kõrge püie.)

Dekabrist A. I. Odojewski wastas talle ettenägewa salmikuga:

Наш скорбный труд не пропадет,
Из искры разгорится пламя.

(Meie õnnetu töö ei kau,
sädemest süttib leek.)

Nüüd, kui dekabristidest wisatud sädemest tuleleek süttis, mis terve selle mäda korra, mille wasta dekabristid üles astusid, ära põletas, austame meie 1825. aasta mässutõstjate, iseäranis nende ülespoodud suurmärtrite mälestust.

¹ Poolamaa asewalitseja Konstantin Pawlowitsh, kes seaduse järele peale Aleksander I surma Wene troonile oleks pidanud astuma.

Eesti ajalehed Peterburis aastatel 1905–1917

Ajaleht „Edasi“ Peterburis, detsembris 1905

Trükiasjade-peawalitsuse kantsleil jauskonna akt nr 209 1905. a. (algus 18. nov.) ja Peterburi trükiasjade-komitee akt nr 219-1205. a. (alatatud 28. nov. 1905, lõpetatud 7. detsembril 1913) Peterburis välja ähtawa eestikeelse ajalehe „Edasi“ üle.

18. nowembril 1905. aastal pööravad „gimnaasiumi kooliõpetaja õigustega“ Julius Jaagu poeg Sõrmus ja Iwan Mahsimi poeg Mölder trükiasjade-peawalitsusesse palwega, et neile lubataks Peterburis eestikeelset wäikekastalist poliitilist päewalehte „Edasi“ nime all välja anda, mille wastuwaks toimetajaks lubab olla Julius Sõrmus ja mida aktsiaseltsi „Sloowo“ trükikojas Shukowski uutitsas tahetakse trükkida.

24. nowembril annab trükiasjade-peawalitsuse ülem A. Bellegarde sellekohase lubatunnistuse nr 13748 välja ühes siseministeeriumi juhataja poolt kinnitatud programmiga, mis üleüldistes sõnades harilikka ajalehtede programmi kordab. Lubas on ära tähendatud, et leht ilma eeltsensuurata ilmub, mis märkus vähemalt üleaarne kindraiskamine oli, sest sel ajal ei olnud ühtegi eeltsensuura all olewat lehte enam olemas. Isegi tsensor Truussmann Tallinnas oli selleks ajaks, peale kuberner Lopuhini kahekordset kaebtust tema peale ja peale sellekohaseid ettekirjutusi trükiasjade-peawalitsusest lehtede eeltsensuurasse saatmise nõudmise ära jätnud. Seda wiimast kirjawahetust puudutame iseseiswas artiklis.

„Edasi“ esimine nummer ilmub laup. 3. detsembril pealkirja all:

„Edasi. Ilmub iga päew. Kõige maade proletarlased, ühinege! Sotsialdemokratiline Töölise Partei.“ Alla kirjutatud: „Toimetajad-wäljaandjad: J. Mölder, J. Sõrmus. Wastutaw toimetaja: J. Sõrmus.“

Aktides olewas „Edasi“ numbris on märgitud arwatawaste kui seadusewastased artiklid:

Manifest.

Edasi!

Pimedus wõi walgus.

Resolutsion Balti kubermangudes.

Resolutsionid.

Ajalooline „Manifest“ sai ka „Edasile“ saatuslikeks dokumendiks.

See esimine „Edasi“ nummer andis palju dele wõimukandjatele kirjawahetuseks põhjust.

Esimisena ilmub päewakorda Peterburi kuberner, kes kirjutab:

S. A. M.

Peterburi Kuberner.

9. Detsembril 1905. a.

Nõ 8580.

Trükiasjade-

Peawalitsusesse.

Sellega saadan Peterburis ilmuwa Eesti lehe „Edasi“ ühe

numbri, mis Jamburi kreisis konfiskeeritud ja milles rewolutsioonilise partei manifest ära on trükitud.

Kuberner [allkirj].

Samas kirjaoskamata keeles on kirjutatud selle kirja põhjal ka järgmine nummer kirjawahetusest:

S. A. M.

Trükiasjade-

Peawalitsus.

12. Detsembril 1905. a. Siin kaasas Eesti Nõ 14635.

lehe „Edasi“ nr 1 saates, milles Peterburi Kubernerite teate järele rewolutsioonilise partei manifest ära on trükitud, paneb Trükiasjade-Peawalitsus Peterburi Tsensuura-Komiteele ette see nummer läbi wadata, ja kui selles numbris peaks leiduma kirjatükki, milles Nuhtluseseaduses ettenähtud kuritegude tundemärgid olemas, tema konfiskeerimise üle korraldust teha ja Trükiasjade-Peawalitsusele teatada süüdlaste kohtu alla andmise üle.

Trükiasjade-Peawalitsuse Ülem

[allkirj].

[Märkus kirja peal:]

Komiteele 12. Detsembril ette kanda.

Selleks ajaks jõuab tsensuurakomiteesse weel teisest küljest — trükikodade ja raamatukaupluste järele walwaja wanema inspektori saadetud 10. detsembrist „Edasi“ esimese numbriga.

13. detsembril teatab „Eesti lehtede tsenseerija Jannsen“, et „Edasi“ 1. nrs sotsialistiline „Manifest“ sõnasõnalisel tõlkel Wene keelest on awaldatud ja et teistes kirjatükides tema, Jannseni, arusaamise järele midagi seadusewastast ei leidu.

Peterburi
Trükiasjade-Komitee.
13. Detsembril 1905. a.
№ 2097.

Kiire.
Trükiasjade-
Peawalitsusesse.

Peawalitsuse ettepaneku tagajärjel 12. Detsembrist nr 14635 on Peterburi Trükiasjade-Komiteel au sellega saata väljawõtet Komitee 13. Detsembril istumise protokollist Eesti lehe „Edasi“ toimetajate J. Sõrmuse ja J. Möldri, kui ka kõikide teiste selles asjas võimalikkude süüdlaste wastutusele wõtmise üle.

Komitee esimees Katenin.
Sekretäri asemel Krahw Golowin.

*

Wäljawõte protokollist

„Eesti wäljaannete tsenseerija H. Jannseni ettekande põhjal leiab Peterburi Tsensuura-Komitee, et Eesti lehe „Edasi“ nr 1 rewolutsiooniliste parteide manifest on awaldatud, mis seni mitmes lehes ilmunud ja nende wastu Kriminaalseaduse 129. par. 1. ja 3. punkti põhjal süüdistusele põhjuseks on olnud.

Sellepärast otsustab Peterburi Tsensuura-Komitee:

1) ajalehe „Edasi“ nr 1 peale 1905. aasta 24. nowembri käsukirja põhjal arest panna, ja

2) ajalehe „Edasi“ toimetajate Sõrmuse ja Möldri, nagu ka kõikide teiste wastu, kes selles asjas süüdi wõiksid olla, Kriminaalseaduse 129. par. 1. ja 3. punkti põhjal süüdistust tõsta.

Eesistuja:

Tõsine riiginõunik A. Katenin.“

[Kooosolekust wõttis osa liikme õigustega ka Harry Jannsen, kes muidu, kui wabapalgaline, komitee liikmeks ei olnud.]

Selsamal 13. detsembril, mil H. Jannsen oma teadaande kirjutas ja mil komitee koosolekut pidas ja sellekohase teate trükiasjade-peawalitsusesse saatis, jõudis see peawalitsus — kiirusega, mis parema ülesande wääriline — weel järgmise paberi liikuma panna:

S. A. M. Isandale
Trükiasjade- Peterburi Kohtupalati
Peawalitsus. Prokuröriile.
13. Detsembril 1905. a.
№ 14675.

Peterburi Tsensuura-Komitee, leides Eesti lehe „Edasi“ 1. nrs tööllistesaadikute-nõukogu ja teiste rewolutsiooniliste parteide „manifesti“, mis-suguses „manifestis“ ta Kriminaalseaduse § 129. p. 1. ja 3. ettenähtud

kuritegude tundemärkisi näeb, otsustas: selle lehe toimetajaid Sõrmust ja Möldrit ja kõiki teisi, kes weel selles asjas süüdlased wõiksid olla, tähendatud paragrahwi järele wastusele wõtta ja nimetatud lehe nr 1. peale arest panna.

Sellest otsusest peab Trükiasjade-Peawalitsus omaks kohuseks, Kriminaalkohtukorra § 1213^b põhjal, Teie Ekstsellentsile teatada korralduste tegemiseks, alandlikult paludes kõnes olewa kuriteu iseäralise tähtsuse pärast nimetatud lehe kohta möödaläinud 24. nowembri seaduse VII osa § 14. tarwitada. „Edasi“ nr 1. aresti alla paneku üle on korraldus juba tehtud.

„Edasi“ nummer ja tähendatud „manifesti“ wenekeelne tekst on siin juures.

Trükiasjade-Peawalitsuse Ülem
A. Bellegarde.

Kohtuministeerium. Salakiri.
Peterburi Kohtupalati Trükiasjade-Peawalitsuse Ülemale.
Prokurör. № 6910.
15. Detsembril 1905. a.

Mul on au Teie Ekstsellentsile seega Peterburi Kohtupalati tänast otsust saata ja paluda Teid korraldust teha, et Palati otsus nimetatud ajalehe kinnipaneku asjus täidetud saaks.

Palati Prokuröri kohuste täitja
[allkiri].

[Kohtuotsus ise puudub aktides.]

S. A. M. Peterburi
Trükiasjade- Linnapealikule.
Peawalitsus.
16. Detsembril 1905. a. Trükiasjade-Peawalitsusel on au sellega Teie Ekstsellentsile saata, sellekohaste korralduste tegemiseks, Peterburi Kohtupalati otsust 15. Detsembrist sel aastal, Eesti ajalehe „Edasi“ kinnipaneku asjus.

Trükiasjade-Peawalitsuse Ülem
A. Bellegarde.

*

Telegramm Eesti, Liiwi ja Peterburi Kubernerile.

Peterburi Kohtupalati otsuse järele 15. Detsembrist on „Edasi“ nr 1. aresti alla pandud, mispärast ta müügilt ära tuleb korjata.

Bellegarde.

№ 14802.
16. Detsembril 1905. a.

Nähtawaste ei jõudnud lehe kinnipanemise käsk linnapealiku kaudu mitte kohe toimetuse kätte, sest 16. detsembril ilmub weel „Edasi“ nr 4.

17. detsembril paneb Jannsen kirjatüki „Olla wõi mitte olla“ wenekeelse tõlke tsensuurakomiteele otsustamiseks ette. Selle tõlke järele otsustades käis kiri järgmiselt:

Olla ehk mitte olla, selles seisab nüüd küsimus. Meilt on ära wõetud: meie wabadus, meie inimlikud õigused, meie pühamad tunded. Meile on ära keelatud rääkimine ja kirjutamine; keelatud on kokkutulemine.

Meie paremad seltsimehed on wangi-majades. Meie kurnatud kodumaal nuusiwad tsaari timukad, otsides, kellele kallale wõiks tungida. Meie rahwa suu on siutud, et ta karjuda ei saaks, kui teda piinatakse. Meie wendasi Moskwas, Harkowis, Odessas ja mujal häwitatakse suurtükkidega ja kuulipriksidega. Iga silmapilk tungiwad tsaari wereimejad meie korteritesse ja kisuwad mehi nais-test, lapsi wanematest. Iga silmapilk kipuwad uulitsal meile kallale kasakad, meid tappes, haawates ja jalge alla sõtkudes. Ülekohus ja wägiwald ei wõi enam suuremaks minna.

Küllalt.

Ei ole waja kaebada. Ei ole kedagi, kelle ees meie oma häda üle kaebtust wõiksime tõsta. Ei ole kedagi, kes meid aitaks. Ainult meie ise wõime endid päästa, ainult enese peale wõime loota. Aga selle eest oleme meie rahwas. Aga selle eest oleme meie kõik.

Ei ole niisugust jõudu, mis meile suudaks wasta panna, kui meie midagi tahame korda saata. Rahwast wõib teatud piirini alla suruda, aga wiimaks saab iga surumine wõimatuks. Meie oleme selle piirini jõudnud. Meie ees seisab küsimus: „Kas olla wõi mitte olla.“

Kuid meie oleme weel noor rahwas. Meie oleme rahwas täis elujõudu. Meil wõib olla ainult üks wastus. Meie tahame olla, meie tahame elada ja meie saame elama.

Tõuseme üles kui üks mees ja haarame kätte sõjariistad, mis meil olemas on, ja siis häda meie waenlastele. „Nagu tuli häwitab õlgi, nõnda plawad ka nemad otsa saama.“ Meie ei piata enne kui wiimane tirann maalt kautatud

on. Siis asutame uue korra, rahwariigi, ja algame uut elu, täis walgust ja õnne, kus wõimatuks saab meie küsimus.“

Sellesama numbri teine kirjatükk arutab rahutus toonis streigiseadust ja lõppeb järgmiste sõnadega:

„Kas ei ole aeg öela ja wägiwallalise isewalitsuse käest lõpuotsust nõuda, kapitalistisi ja politseid minema kihutada ja uut, õiglast rahwawalitsust luua.“

17. Detsembril 1905. a.

Tsensorsi eest Jannsen.

Tsensuurakomitee otsustab weel kord kirjatüki „Olla wõi mitte olla“ awaldamise eest „Edasi“ toimetajat J. Sõrmust 129. par. 1. punkti järele wastutusele wõtta ja lehe 4. nri peale arest panna.

19. detsembril teatab trükiasjade-peawalitsus sellest palati prokuröri-le.

See toimetab ka walgukirusega, nagu näitab järgmine

kohtuotsus.

1905. aasta 20. Detsembril. Tema Keiserliku Suuruse Käsul. Peterburi Kohtupalati Kriminaal-asjade Departemang, oma korraldawal koosistumisel, millest osa wõtsid:

Departemangu Esimees

F. J. Grödinger¹

Palati liikmed: N. D. Arhangelski

W. W. Grawe

Prokurori kohuste täitja

P. K. Kamöschanski

Sekretär L. F. Siewert

kuulas: Prokuröri ettepaneku nr 7052 kaasas 20. Detsembrist 1905. a. sisse tulnud Trükiasjade-Peawalitsuse teada-annet ajalehe „Edasi“ nr 4. peale aresti panemise üle. Seda teadaannet läbi waadates ühes talle juure lisatud kirjatüki „Kas olla wõi mitte olla“ tõlkega ja selle kirjatüki äratrükkimises Kriminaal-seaduse § 129. punkt 1. ettenähtud kuriteu tundemärkisi leides, ära kuulates Kohtupalati Prokuröri kohustetäitja suusõnalist seletust,

otsustas Kohtupalat: Ajutise trükiseaduse põhjal „Edasi“ tähendatud numbri peale aresti panemise otsust

¹ Kauaaegse Riia tsensori poeg; mängis kirjanduseprotsessides õlge suurt-osa.

maksma jätta ja sellest Palati Prokurö-
rile teatada.

Algkiri wastawate allkirjade ja pitsa-
titega.

Õige: Sekretär L. Siewert.

Kui „Edasi“ sedawiisi lõpulkult äwitatud, lootsid weel mitmed oma hoolsust sellega tõendada, et ikka ja ikka weel punase lehe peale näpuga näitasid. Nii saadab 29. detsembril Liiwimaa kuberner oma poolt trükiasjade-peawalitsusesse „Edasi“ nr 1, mis Wõru maakonnaülem kubeneri kätte toimetanud. Lehes oewat kubeneri seletuse järele ära trükitud „tööliste ja teiste organisatsioonide saadkute ühisuse“ üleskutse, pealkirja all „manifest“.

Wiimaks läheb täide „pühakirja“ sõna selle üle, et esimised wiimasteks saawad. Asutus, kes kõige esimesena asja juures oleks pidanud olema, ilmub wiimasena. See asutus on — politsei-departemang, kelle silmad ligi kuu aega peale „Edasi“ kinnipanemist alles lahti lähewad, nagu järgmine ametlik kiri näitab:

Politsei-Departemangu Salakiri
Direktor.
12. Jaanuaril 1906. a. Tema Ekstsellentsile
№ 484. A. W. Bellegardele.

Armuline Härra
Aleksel Walerianowitsh.

Peterburis ilmub eestikeelne päewa-
leht „Edasi“, mis ennast awalikult Wene-
maa sotsiaaldemokraatlise töölistepartei
häälekandjaks nimetab. Pealemuu ilmub
selles lehes teatud rewolutsiooniline üles-
kutse „Manifesti“ nime all, milles elan-
ikka üles kutsutakse sõjariistus wasta-
hakkamisele ja Wenemaa majanduslise
seisukorra häwitamiseks pankadest ja
hoiakassadest raha wäljawõtmisele.

Seda arwesse wõttes, et tähendatud
lehte, arwatawaste walitsusewastalise ki-
hutusetöö eesmärgil, eestlaste keskel
hinnata laiali lautatakse, on mul au
sellest Teie Ekstsellentsile korralduste
tegemiseks teatada.

Lubage, Teie Ekstsellents, Teile kin-
nitada minu austuse ja truuduse tunnet.

E. Wuitsh.

Tsensusurawalitsuse ekstsellents, A. Belle-
garde, tarwitab kohe juhtumist, et politsei-
depariemangu ekstsellentsile, E. Wuitshile,
näidata, et wiimane asjata trükiwalitsusele ju-
hatusi kipub andma, kuna seal truuduse ja
hoolsuse asjus politsei-departemangust kaugel
eel oldakse, nagu see õieti alati on olnud.
A. Bellegarde kiri käib järgmiselt:

S. A. M. Tema Ekstsellentsile
Trükiasjade- Peawalitsus. E. I. Wuitshile.
14. Jaanuaril 1906. a. Armuline Härra
№ 400. Emmanuel Iwanowitsh.

Teie kirja nr 484. tagajärjel 12-st
Jaanuarist sel aastal on mul au teatada
Teie Ekstsellentsile, et Peterburi Kohtu-
palati otsuse järele läinud aasta 15-st
Detsembrist ajalehe „Edasi“ wäljaand-
mine seisma on pandud kuni kohtu-
otsuseni süüdistuse asjus, mis Trüki-
asjade-Peawalitsuse poolt tähendatud
lehe toimetajate, isandate Sörmuse ja
Möldri wasta Kriminaalseaduse 129. par.
1. ja 3. p. järele on tõstetud.

Lubage, Teie Ekstsellents, Teile kin-
nitada täielikku austust ja truudust.

A. Bellegarde.

1906. aasta 3. jaanuaril saadab trükiasjade-
peawalitsuse kantselile trükikodade ja raamatu-
kaupluste järele walwaja wanema inspektori
kätte mingisuguse „isand Sörmuse palwekirja
tema toimetatud lehe „Edasi“ kinnipanemise
kohta“. Mis selles palwekirjas paluti, ei ole
kirjawastusest mitte näha ja siis katkeb kirja-
wanetus „Edasi“ asjus ligikaudu 2 aastaks.
Nimelt läheb trükiasjade-peawalitsusest selles
asjas alles 30. septembril 1907 järgmine kiri
wälja:

S. A. M. Peterburi Kohtupalati
Trükiasjade- Peawalitsus. Prokuröri-
le.
30. Septembril 1907. a. Teadeannetega 13. ja
№ 9875. 19. Detsembrist 1905.

aastal palus Trükiasjade-Peawalitsus Teie
Ekstsellentsi Peterburis ilmunud Eesti
ajalehe „Edasi“ toimetajaid J. Sörmust
ja J. Möldrit Kriminaalseaduse § 129.
p. 1. ja 3. järele wastutusele wõtta.

Ometi on neile ettepanekutele juure-
lisatud ajalehe numbritest näha, et lehe
toimetajaks esimine nimetatud isikutest
— Sörmus — üksi oli, pärandaw au-
kodanik Mölder aga ainult tähendatud
lehe kaaswäljaandjaks.

Sellest on Trükiasjade-Peawalitsusel
au, täienduseks tähendatud ettepaneku-
tele, Teie Ekstsellentsile teatada.

Trükiasjade-Peawalitsuse Ülem
A. Bellegarde.

[Aktisse ömmeldud J. Möldri isa nimekaart:]

Maksim Georgiewitsh Mölder
Tallinna Issandamuutmise Kiriku Diakon

Et hädaohuga ähwardawallehel ammu hing kinni oli pigistatud, wõisid kõik ekstsellentsid aegamööda asja seaduslikul roobastel ajada. Läheb pea wiis aastat weel mööda, enne kui 1912. aasta 10. mail asi uueste liikuma hakkab ja nimelt sellest, et ammu kõikide poolt unustatud „Edasi“ nr 4-de sees tsensuurakomitee uut põhjust süüdistamiseks leiab, asja sel puhul liikuma paneb ja 1914. aasta jaanuari lõpuks wlimaks lõpetab.

Aktides ilmub korraga täieste uskumata Peterburi trükiasjade-komitee protokoll —

10. maist 1912. aastal.

Eesti lehes „Edasi“ nr 4 16. Detsembrist 1905. aastal awaldatud kirjatükis, mis pealkirja „Witte - Plehve“ ja allkirja „Reussner“ kannab, kuriteu tundemärkisi leides, mis Kriminaalseaduse 128. par. ja Nuhtluseaduse 1034¹. par. 3. ette nähtud,

otsustab Peterburi Trükiasjade-Komitee:

1) tähendatud lehe toimetaja J. Sõrmuse wasta süüdistust tõsta, ja kui weel teised isikud piaks selles asjas süüdi olema, siis ka nende wasta, ja

2) Kriminaal - kohtupidamise korra 1213¹⁰. par. põhjal „Edasi“ nr 4 peale 1905. aastast arest panna.

Nagu juba eelpool nägime, oli sellesama numbril peale sellesama Peterburi trükiasjade-komitee poolt juba 17. detsembril 1905. aastal arest pandud ja Peterburi kohtupalati poolt 20. detsembril 1905 see otsus kinnitatud.

Selle otsuse põhjal tõttab komitee weel samal päewal järgmised kiirkirjad minema saatma, sõna täies mõttes Offenbachi operettide politseid järele ahwides:

S. A. M. Klire.
Peterburi Isandale Peterburi
Trükiasjade - Komitee. Linnapealikule.
10. Mail 1912. a. № 1170.

Peterburi Trükiasjade-Komitee, leides Eesti lehe „Edasi“ 4. nril 16. Detsembrist 1905. aastal „Reussneri“ allkirjaga kirjatükis „Witte-Plehve“ Kriminaalseaduse 128. ja Nuhtluseaduse 1034¹. paragrahwides ettenähtud kuritegude tundemärkisi, otsustas tähendatud ajalehe numbril peale aresti panna.

Sellest teatades, on Peterburi Trükiasjade-Komiteel au Teie Ekstsellentsi paluda sellekohaseid korraldusi teha.

Eesistuja [allkirj].

„Korraldused“, mida linnapealikult oodati, oli, nagu arusaadaw, tähendatud ajalehe numbril ärakorjamine.

Sõnasõnalt niisamasuguse teate saadab komitee Peterburi postwalitsuse juhatusese, nähtawaste oodates, et see 1905. aasta 10. detsembri numbril laialisaatmisele 1912. aasta 10. mail takistusi piaks tegema.

Ja weel samal 10. mail jõuab trükiasjade-komitee ka peawalitsusele oma protokollist ärakirja saata, sessamas kirjas teatades, et ta ka ajalehe „T ö ö l i s e“ toimetaja, kelle nimi komiteele teadmata, wastutusele on otsustanud wõtta. Põhjendatud ettekanded lubatakse tagant järele saata.

Järgmisel päewal, 11. mail 1912. aastal, lueb trükiasjade-peawalitsus omale auks, sellest otsusest Peterburi kohtupalati prokuröri teatada, kõik aeg oma sammusi nuhtluseaduse paragrahwide peale põhjendades ja juure lisa-des, et kõne all olewa ajalehenumbri peale aresti panemiseks sammud on tehtud (trükiasjade-peawalitsuse ülema krahw Tatistshewi ametlik kiri nr 6329 11. maist 1912. a.). Prokuröri teatatakse wastutusele wõetawa toimetaja Sõrmuse aadress (Googoli uul. 16), kus ta ehk ka seitse aastat tagasi wist ei elanud ja ettewaatus e pärast teises korteris asus.

Weel läheb mõni kuu mööda, enne kui asi uueste liikuma hakkab, nagu järgnew kirjawahetus näitab:

Kohtuministerium. Trükiasjade-Peterburi Kohtupalati Peawalitsuse Ülemale.
Prokurör.

5. Septembril 1912. a. Teie teadeande nr № 10056. 6329 tagajärjel 11. maist sel aastal on mul au Teie Ekstsellentsi paluda teatada, kas saawad mulle saadetud Eesti lehe „Edasi“ 1905. aasta nr 4. süüdistuse aluseks olewate kirjatükkide kohta põhjendatud kaebtused.

Kohtupalati Prokuröri eest [allkiri].

S. A. M. Peterburi
Trükiasjade-Peawalitsus. Trükiasjade-Komiteele.
10. Septembril 1912. a. Siin kaasas Peterburi Kohtupalati Prokuröri teadeannet 5. Septembrist nr 10056 saates, paneb Trükiasjade - Peawalitsus Peterburi Komiteele ette selles Prokuröri teadaandes nõuetawaid andmeid mu-retseada.

Trükiasjade - Peawalitsuse Ülema asemel A. Katenin.

[Allakirjutaja märkus paberil:]

Isandale Pukitsale.

. 11. Septembril 1912.

S. A. M. Trükiasjade-
 Peterburi Trükiasjade- Peawalitsusesse.
 Komiteele.
 18. Septembril 1912. a. 10. Septembri ette-
 № 2223. kirjutuse täitmiseks
 ja 10. Mai teadaandmise täienduseks on
 Peterburi Trükiasjade-Komiteel au seega
 Trükiasjade-Peawalitsusesse saata moti-
 veeritud süüdistused ja wenekeelsed
 tõlked süüdistuse aineks olewatest kirja-
 tükkidest Eesti lehtedest „Edasi“ nr 4 —
 16. Detsembrist 1905. a. ja „Tõolisest“
 nr 1 — 1907. aastast, mis on toimetanud
 eestikeelsete wäljaannete läbiwaataja
 M. I. Pukits.

Peterburi Kohtupalati Prokuröri kiri
 ja tähendatud ajalehe numbrid saawad
 kaasas tagasi saadetud.

Eesistuja [allkirij].

Siis tuli kohtupalati prokuröri kaaskirjaga
 nr 11718 26. oktoobrist 1912 trükiasjade - pea-
 walitsusesse järgmine

kohtuotsus.

1912. aasta Oktoobri 24. päewal.
 Tema Keiserliku Suuruse Käsukirja põh-
 jal. Peterburi Kohtupalati II Kriminaal-
 asjade Departemang, oma korraldawas
 istumises, millest osa wõtsid

Departemangu eesistuja

A. J. Ruadse

Palati liikmed: N. D. Arhangelski
 J. P. Sewastjanow

Prokurori abi P. M. Ustimowitsh
 Sekretär S. K. Goldfarb

kuulas: Kohtupalati Prokuröri teada-
 annet 16. Oktoobrist nr 11360 ühes
 Trükiasjade Peawalitsuse kirjaga nr 6329
 — 11-st Maist, milles see teatab, et ta
 Peterburi Trükiasjade - Komitee otsuse
 eestikeelse ajalehe „Edasi“ 1905. aasta
 nr 4. peale aresti panemise asjus on
 kinnitanud. Seda Prokuröri teadet ja
 juure lisatud lehe nr 4. läbi waadates
 ja selles ära trükitud kirjatükis „Vitte-
 Plehve“ 128. ja 1034⁴. paragrahwides
 ettenähtud kuritegude tundemärkisi leides
 ja Prokuröri abi suusõnalist seletust ära
 kuulates

otsustab Palat: Kriminaalkohtu-
 pidamise korra 1213¹⁴. ja 1213¹⁵. para-
 grahwide põhjal Peterburi Trükiasjade-
 Komitee otsust 1905. aasta „Edasi“ nr 4.

peale arestipanemise asjus maksma jätta
 ja sellest Kohtupalati Prokuröri te-
 tada käesolewa otsuse koopja saatmise
 teel.

Algkiri tarwilikkude allkirjadega ja
 pitsatitega.

Ja wllmaks 19. augustil 1913. aastal teatab
 Peterburi ringkonnakohtu prokurör trükiasjade-
 peawalitsusele täidesaatmiseks 1913. aasta
 26. juunil tehtud kohtupalati otsuse, mis
 24. juulil seadusliku jõu omandas, mille järele
 „Edasi“ nr 4. 1905. aastast on otsustatud ära
 häwitada.

5. septembril teatab sellest trükiasjade-pea-
 walitsus Peterburi linnapealikule otsuse täide-
 saatmiseks, Peterburi trükiasjade-komiteele ja
 ringkirjateel kuberneridele.

Kohtuotsus ise käib järgmiselt:

1913. aasta 26. Juunil. Tema Kei-
 serliku Suuruse Käsul. Peterburi Kohtu-
 palati II Kriminaal-asjade - Departemang,
 oma lahtises koosistumises,

kuulas: Eesti lehe „Edasi“ 1905.
 aasta nr 4. ärähäwitamise asja.

Asja läbi waadates ja arwesse wõttes:
 1) seda, et tähendatud numbris 128. ja
 1034⁴. paragrahwides ettenähtud kuri-
 tegude tundemärgid olemas on, 2) seda,
 et Kohtupalati otsusega 24. Oktoobrist
 1912. a. Peterburi Trükiasjade-Komitee
 otsus tähendatud „Edasi“ numbri peale
 aresti panemise asjas kinnitatud on ja
 3) seda, et Kohtupalati otsuse järele
 17. Maist 1913. aastal, selle aasta
 21. Weebruari Kõigekõrgema Nimelise
 Käsukirja põhjal, tähendatud lehe „Edasi“
 numbri wäljaandmise ja laialilautamise
 süüdistuseasi lõpetatud on, — ära kuu-
 lates Prokuröri abi suusõnalist seletust —

otsustab Kohtupalat: Eesti lehe
 „Edasi“ 1905. aasta nr 4. Nuhtluse-
 seaduse 128. ja 1034⁴. paragrahwide ja
 Kriminaal-kohtupidamise korra 1213¹⁶.
 paragrahwi põhjal ära häwitada ühes
 stereotiipidega ja teiste tema trükkimiseks
 walmistatud tarbeasjadega.

Algkiri tarwilikkude allkirjadega ja
 pitsatitega.

S. A. M. Trükiasjade-
 Peterburi Linnapealik. Peawalitsusesse.
 23. Septembril 1913. a.
 № 3944.

5. Septembri teada-
 ande tagajärjel on mul au Trükiasjade-
 Peawalitsusele teatada, et 1905 aasta

„Edasi“ nr 4-st ühtegi eksemplari aresti all ei ole.

Linnapealiku asemel tema abi
Kammerhärä Lössogorski.

Kinnitab: Peterburi linna trükikodade
ja raamatukaupluste järele walwaja
Wanem inspektor Butowski.

8. nowembril teatab trükiasjade-peawalitsuse ülem krahw Tatistshew Peterburi ringkonna-kohtu prokuröri-le linnapealiku wastusest ja lisab juure, et trükiasjade-peawalitsus 9. septembril ringkirjaga kuberneride-le asjakohaste abinõude tarwituselewõtmist on teatanud.

Lugeja eksib, kui ta arwab et sellega oli asi lõpetatud. Lõpetatud oli ainult kohtuasi, mis algust sai Peterburi trükiasjade-Komitee 1912. aasta otsusest.

Agas „Edasi“ patregistrites olid weel 1905. aastal tehtud komitee otsused ja nende peal põhjendatud aresti alla panekud. Need asjad jõudsid wiimaks ka otsaga palatisse.

Ringkonna-kohtu prokurör teatab 16. nowembril 1913, et kohtupalat 27. septembril 1913 otsustanud on „Edasi“ 1905. aasta nr 1. ja 4. (weel kord, sest nr 4. sai juba sama palati 26. juuni otsuse järele ära häwitatud) ära häwitada, missuguse otsuse täidesaatmise üle endale teatada palub. 6. detsembril teatab trükiasjade-peawalitsus sellest otsusest linnapealikule, paludes otsust täide saata.

Kohtuotsus ise lausub täpisealt sedasama, mis 26. juuni otsusgi, ainult selle wahega et otsuse 2. punkti all üeldakse, et kohtupalati otsustega 15. ja 20. detsembrist 1905. aastal tähendatud „Edasi“ numbrite peale arest on pandud ja lehe wäljaandmine kuriteu iseäralise tähtsuse tagajärjel seisma on pandud.

Linnapealik wastab nagu eelmiselgi korral, et ühtegi „Edasi“ numbrit aresti all ei ole, ja sellest teatab trükiasjade-peawalitsus 21. jaanuaril 1914. aastal Peterburi ringkonna-kohtu prokuröri-le, enese kohuseks pidades juure lisada et trükiasjade-peawalitsus tarwilikkude korralduste tegemiseks kohtuotsusest ringkirjaga 8. detsembril 1913 kuberneridele on teatanud.

Kui ehk mõne hoolika kubernerite kantseleis süüdistuse all seiswad „Edasi“

numbrid tõeste arestis oli, siis järgnes ringkirjale tähendatud numbrite ärahäwitamine. Kui neid aga mitte seismas ei olnud, siis wõime 1914. aasta jaanuari lõppu ka 1905. aasta „Edasi“ protsessi lõpuks pidada.

Külap wist kõik Ekstsellentsid ja Hiilgused, kes „wäikekaustalise“ lehe „Edasi“ kahe numbril kallal 8 aastat uurimist toimetasid ja kirju wahetasid, oma riigikasuliku tegewusega wäga rahul olid, olgugi et terwe selle 8-aastase töö ainukene tagajärg oli olemasolemata lehtede ärahäwitamise otsus.

Meie trükisime siin ära ainult need kirjad, mis asja käiku kujutawad, et pilti anda sellest, kuidas niisugusi asju aeti. Piame aga tähendama et äratrükitud kirjad waewalt poole terwest kirjawahe-tusest sünnitawad.

Kuigi s. Sörmusele „Edasi“ lugu ilma pahade tagajärgedeta lõppes, siiski sattus ta isikute nimekirja, kelle iga sammu silmas peeti, kui see ka süüta laadi oli. Seda näitab peale muu wõerakeelsete raamatute tsensuura-komitee tsensori Büschi aruanne 1907. aastal Sörmuse soomekeelse raamatukese üle:

Sörmus, Edv., Suomen intelligensille ja ylioppillias-nuorisuolle, Tampere, 1907, 15 lk 8°.

Seda br schurkat, mis 15. martsiga 1907. a. määratud tuleb walimise kihutustöö kirjanäituse hulka luqeda. Ta on ilmunud sel puhul, et esimest korda üldise hääletamise ja naisterahwa hääleõiguse tarwitamisega walimisi peetakse.

Soomes kisklewad kui koerad, kaks parteid — noor- ja wanasooplased, seletab autor. Mõlemad parteid waljusid, kui must rongaparw üle maa laiali walljaid hoiatama, et nad mitte sotsialistidele hääli ei annaks (4. lk). Selle kahe partei wõimu all on $\frac{2}{10}$ terwest rahwast. Hoidke sotsialistide eest, karjuwad wanasooplased. Sotsialistid on ühiskonnale hädaohtlikud, üiwad noorsooplased (5. lk). Aga milles meid siis õieti süüdistatakse, küsib autor. Meid süüdistatakse selles, et meie kiriku wasta oleme (7. lk). Jah, meie wõitleme selle kiriku wasta, mille wasta õnnistegija wõitles. Üeldakse et meie olewat pas-torite wasta (7. lk). Jah, meie oleme

nende pastorite wasta, kelle kohta õnnistegija ütles, et nad waabatud surnuhauad on, nende wasta, kes Jeesuse risti löid, wariseeride ja silmakirjateenrite wasta (8. lk). Üeldakse, meie olewat Jumala wasta. Jah, meie oleme selle Jumala wasta, kes lubab inimesi tappa, nagu see sündis Bartholomäuse ööl! Kas oleme meie sellega ühiskonnale hädaohlikud? Üeldakse, meie olewat perekonna wasta. Jah, meie oleme selle ühiskonna wasta, mis prostitutsiooni on sünnitanud. Meie oleme selle ühiskonna wasta, kus kõik ostetaw ja müüdaw on, kus abielu ostu-müügi alusel seisab (10. lk). Meile heidetakse ette et meie maade ja metsade müügi wasta oleme. Jah, meie tahame et Soomemaa jääks üheks terwikuks. Juba Mooses ütles et ei pia

maad tegema pärandatawaks omanduseks (11. lk).

Kõik oma oletuse põhjendab autor, Soome lugejate nõrkust tundes, pühakirja sõnade peale. 15. leheküljel toob autor lõpuks oma programmi ette, mis terwelt 17. oktoobri manifesti piiridesse mahub. Tema nõudmised on: 1) üleüldine walimiseõigus, 2) koosoleku ja muud wabadused, 3) hariduse kõigile kättesaadawaks tegemine, 4) usuwabadus, 5) haigete ja waeste eest hoolekandmine, 6) tööliste olukorra parandamine.

Sellest on näha et autor oma programmis kõige vähemate ja ärakulunud nõudmistega lepi.

Büsch.

[Wõerakeelse kirjanduse tsensuurakomitee aruanded 1907. a.]

„Kiir“ Peterburis 1906. aastal

Trükiasjade-peawalitsuse ja Peterburi komitee akt nr 612-ж 1906. a.

9. nowembril 1906. a. annab Peterburi kuberner tunnistuse nr 847 eestikeelse kaks korda nädalas ilmuwa ajalehe „Kiire“ väljaandmiseks Peterburis, mille väljaandjaks Otto Jüri poeg Peterson¹ ja wastutajaks toimetajaks Hendrik Pälson (Koloomenskaja 12, krt 51), mis Lashinski trükikojas Kirpitschnõi põikuul. nr 3 trükitakse.

Wäljaandja — Otto Peterson — pidas lehte hoo'ega „seaduslikkuse“ piiris, aga nähtawaste rahuldus see wähe ka „Kiire“ selleaegseidgi lugejaid, sest juba 1907. aasta 1. weebuaril annab trükiasjade-peawalitsus „Kiirele“ uue luba wälja, milles endise wastutaja toimetaja — Hendrik Pälsoni — kõrwal wäljaandjaks on Jaan Johani poeg Mathiesen (Suur Pusschkarskaja 27, krt 11). Leht tahab 6 korda nädalas 6-rublase aastamaksu eest ilmuda. Trükkimisekohana on ülesandud aktsiaseltsi „Sloowo“ trükikoda, Shukowski uul. 21.

Lehe wäljaandja muutmise laseb ennast ka kohe märgata: juba 24. weebuaril numbris (nr 16) ilmub kirjatükk pealkirja all: „Asjata lootused riigiwolikogult“, mis lehele saatuslikuks saab, nagu järgnew kirjawahetus näitab.

Seda wälkeest kirjatükki siia lisades, kui dokumenti, mis näitab, kuidas sel ajal kirjutati ja mille eest wastutusele wõeti, tähendame juure, et kirjatüki autor — „üliõp. W. E.“ — on selleaegne ja pärsine Peterburi ülikooli

matemaatikaõpilane Wladimir Elendt, Saaremaalt pärit, keda mitu aastat peale selle Peterburis liikumas nähti.

Asjata lootused riigiwolikogult.

[Autor üliõp. W. Elendt.]

Riigiwolikogu on kokku astunud. Talupojad kohustawad oma saadikuid neile „maad ja wabadust“ muretsema. Nagu näha, leidub talupoegade hulgas ikka veel sarnaseid, kes praeguselt riigiwolikogult wäga palju ootawad. Kahjuks on see enesepettus nende poolt. Niikaua kui jõudude wahəkord niisugune on, et endise walitsuse käes veel ülewõim seisab, ei wõi riigiwolikogult rahwa nõudmiste täitmist loota, sest oma toore jõu abil muretseb walitsus selle eest, et kõik nii oleks, kuidas tema meele järele on. Tuletame aga omale minewaaastast riigiwolikogu meele. Mis tõi tema rahwale? Ainult „kadettide“ lobisemised, ministrite kohtade jagamised ja muud suuremat midagi. Kuhu jäi aga „maa“, kuhu jäi see „wabadus“, mida „kadetid“ ja teised nende sarnased kodanlised olused rahwale anda lubasid. See jäi kõik kodanlaste peresse, adwokaatide, tohtrite, professorite ja nende sarnaste

¹ Kuaaegne Peterburi Eesti Kooliseltsi kooliõpetaja Koloomenskaja uul. ja näitleja. Wiimaste teadete järele seisab ta Tartu ülikooli üliõpilaste nimekirjas.

isikute kirjapaunadesse, mida „korrahoidja“ politsei ka sealt ära riisuma tõttas. Pealegi pärast, kui kadettide peaajud natuke ära selgisiwad ja „parlamentlik“ waimustus mööda läks ja unustatud oli, palusiwad need isandad oma eksitust walitsuselt andeks, — isalik walitsus karistas neid sellega, et neilt ajutiselt walimiseõiguse ära wõttis, et nad waheajal oma meelt parandaksiwad. Seda andis meile minewaaastane riigivolikogu. — Aga teiselt poolt tõstis ta ka rahwa arusaamist, walgustas walitsuse tegevust ja „kadettide“ iseloomu. Selles oli esimise riigivolikogu wäärtus. Teise riigivolikogu peale piame meie ainult kui rahwast organiseeriwa asutuse peale waatama, tema läbi oma jõudusi korraldama ja koguma. — Muidugi wõib walitsus teda laiali ajada, aga selles ei ole juba pabempoolsed süüdi, nagu „kadetid“ seda kuulutawad, pahempoolsed on koguni selle wasta, nad tahawad just riigivolikogu oma sihi läbiwiimiseks tarwitada. „Maad“ ja „wabadust“ saab rahwas siis, kui ta oma waenlase üle wõidu on saanud, kui temal peawõim käes on. Seda aga ei anna riigivolikogu otsekohe mitte. Nii siis on riigivolikogu ainult wõitlusele organiseerija asutus. Kui aga need organiseeritud jõud juba koos oma waenlase wasta üles tõusewad ja temast üle saawad, siis on ka „maa“ ja „wabadus“ käes. Siis on rahwas ise oma peremees, ja mis rahwas omale kõige paremaks ja kohasemaks arwab olema, seda paneb ta kohe ka maksma.

Üliõp. W. E.

*
Peterburi trükiasjade-komitee koosoleku protokoll 27. weeb-
ruarist 1907. a.:

Punkt 3.

Eestikeelse ajalehe „Kiire“ nr 16. 24. weebuarist 1907. aastal trükitud kirjatükis „Asjata lootused riigivolikogult“ Kriminaalseaduse 129. par. 1. punktis (1903. aasta wäljaanne) ettenähtud kuriteu tundemärkisi leides, otsustab Peterburi Trükiasjade-Komitee:

1) wõtta kohtulikule wastutusele tähendatud ajalehe toimetajat H. Pälsoni ja ka teisi isikuid, kes selles asjas süüdlased wõiwad olla, ja

2) ajalehe „Kiire“ nr 16. peale arest panna 1905. aasta 24. Nowembri Kõige-kõrgema Nimelise Käsukirja VII lisa 9. paragrahwi punkt a põhjal.

[Trükiasjadekomitee istumisest osawõtjate hulgas on Eesti ajakirjanduse järele walwaja Harry Jannsen, kes sel ajal weel Peterburis asus, enne Tallinna tsensoriks saamist.]

S. A. M. Isandale
Trükiasjade- Peawalitsus. Peterburi Kohtupalati
27. Weebuaril 1807. a. Prokurörile.
№ 2683.

Peterburi Trükiasjade-Komitee leides Eesti ajalehe „Kiire“ 16. nrs awaldatud kirjatükis (24. weebuarist sel aastal) „Asjata lootused riigikogult“ Kriminaalseaduse 129. par. 1. punktis ettenähtud kuriteu tundemärkisi, otsustas tähendatud lehe toimetajat Hendrik Pälsoni (Koloomenskaja uul. 12, krt 51) kaelakohtulikule wastutusele nimetatud paragrahwi järele wõtta ja 1905. aasta 24. nowembri Seaduse VII osa 9. paragrahwi punkt a põhjal „Kiire“ nr 16. peale arest panna.

Sellest Peterburi - Komitee otsusest peab Trükiasjade-Peawalitsus oma kohuseks, Kriminaal-kohtupidamise korra seaduse paragrahw 1213⁵. põhjal, Teie Ekstsellentsile teatada, tühtlasi juure lisades, et siia juure lisatud kõne all olewa ajalehe nr 16. peale aresti panemise üle juba korraldus on tehtud. Süüdistatawa kirjatüki tõlge siin juures.

Trükiasjade-Peawalitsuse Ülem

A. Bellegarde.

Kohtuotsus

1907. aasta Martsi kuu 20. päewal.

Tema Keiserliku Suuruse Käsul kuuldas Peterburi Kohtupalati II Kriminaal-asjade Departemang oma korraldawal koosistumisel:

a) Kohtupalati Prokuröri ettepanekut 5. Martsist nr 3022 ühes Trükiasjade-Peawalitsuse teadaandmisega 27. Weebuarist nr 2683 selle üle, et Peterburi Trükiasjade-Komitee otsus ajalehe „Kiire“ nr 16. peale arestipanemise asjas kinnitatud on, ja

b) Prokuröri - abi suusõnalise ettepaneku tähendatud ajalehe kinnipanemise üle.

Seda teadaannet ära kuulates, ühtlasi juurelisatud ajalehe „Kiire“ nr 16. läbi waadates ja kirjatüki „Asjata lootused riigivolikogult“ äratrükkimises Kriminaalseaduse 129. paragrahwi I osa 1. punktis ettenähtud kuriteu tunnemärkisi leides, ja Prokuröri-abi suusõnalist arwamist ära kuulates,

otsustab Palat: ajakirjanduse ajutiste seadluste VII osa par. 9., 10., 11. ja 14. järele käies Peterburi Trükiasjade-Komitee otsust ajalehe „Kiire“ tähendatud numbri peale arestipanemise üle maksuma jätta ja, arwesse wõttes täidesaadetud kuriteu iseäralist tähtsust, tähendatud ajalehe wäljaandmist seisma panna kuni sellekohase kohtuotsuseni, mille üle Palati Prokurörile teatada.

Algkiri tarwilikkude allkirjadega ja pitsatitega.

27. martsil 1907. a. küsib Peterburi ringkonnakohtu prokurör ametliku ringkirjaga nr 957 trükiasjade-peawalitsuselt, kas „Kiire“ nr 16. (enne aresti peale panemist) mitte laiali ei jõudnud laguneda.

Selles asjas pöörab peawalitsus järelepärimisega Peterburi trükikodade ja raamatukaupluste järele walwaja wanema inspektori poole, kes 3. aprillil ametliku kirjaga nr 2368 teatab, et tähendatud „Kiire“ numbrit 5000 eksemplari on trükitud, millest ainult 84 tükki on õnnestanud kinni püüda. Need teated saadab siis trükiasjade-peawalitsus 9. aprillil ametlikus kirjaga nr 4285 ringkonnakohtu prokurörile.

9. septembril (1907. a.) pöörab Peterburi 6. jauskonna kohtuuriija „wäga kiire“ järelepärimisega trükiasjade-pea-

walitsusesse, milles teateid palub selle üle, kes „Kiire“ kirjatüki „Asjata lootused riigivolikogult“ tõlke Wene keele on teinud.¹ Jutt on muidugi sellest tõlkest, mis prokuröri kätte oli saadetud. Peawalitsus teatab 20. sept. (nr 9616) ka „üpris kiire“ saadetusega, et tõlke tegija on „otstawku nimenõunik Harry Iwanowitsh Jannsen, kes Peterburi trükiasjade komitee eestikeelsete wäljaannete järelewaatamist toimetab“.

Trükiasjade-peawalitsuse „Kiire“-aktides on weel „Kiire“ nr 15. juhtkirja wenekeelne tõlge sama Harry Jannseni käega kirjutatud ja temale iseloomulikus weidras Wene keeles. Nähtawaste ei leidnud trükiwalitsus isegi 1907. aastal, kus kõik 1905. aasta ohjade lödwalelaskmised olid unustatud ja hoolega iga wõimalust punase aasta pattude õiendamiseks tarwitati, selles juhtkirjas midagi, millest kinni oleks saanud haarata. See igast mõistusepiirist wälja ulataw hoolus Jannseni poolt on täitsa arusaadaw, kui meie ühes iseseiswas kirjutuses Jannseni tegewuse kohta käiwad arhiwi-aktid walge ette toome. Neid nimetatud aktisi on huwitaw kõrwu seadida Harry Jannseni kaebtuskirjadega tsensori peale, kui ta saksakeelset ajakirja „Heimath“ wälja andis, mis walitsuse silmis heas kuulsuses oli, kui Balti saksluse wasta wõitleja, aga saksasooliste tsensorite punast pliiatsit nii mõnigi kord tundma pidi õppima, olgugi et selleaegne punane pliiats Saksa tsensori pius ikkagi mõistlikumalt toimetas kui hiljem Jannseni enese punane pliiats Eesti kirjanduse weergudel.

¹ Põhjust järelepärimiseks andis arwatawaste Jannseni wõimata halb Wene keel, mille üle hiljem talle laiwusemärkusi tehti.

„Tööline“ Peterburis aastal 1907

Trükiasjade-peawalitsuse akt nr 235 1912. a. ja Peterburi komitee akt nr 461 1912. a.

S. A. M.
Trükiasjade-
Peawalitsus.
12. Mail 1912. a.
№ 6382.

Isandale
Peterburi Kohtupalati
Prokurörile.

Kuna eestikeelse ajalehe „Tööline“ 1907. aasta 1-ses nrs trükitud kirjatükkides: 1) Kaks woolu

Wenemaa sotsiaaldemokraatias; Wene seltsimees; 2) IV Sotsiaal-demokraatlise Tööliste-Partei kongressile ettepanewate resolutsioonide eelplaanid enamlaste poolt ja 3) Eestimaa sotsiaal-demokraatliste tööliste organisatsioonide konwerents — Peterburi Tsensuura-Komitee leidis kuri-

tegude tundemärkisi,¹ mis Kriminaal-seaduse paragrahvides 128. ja 129. (1. ja 2. punkt) ette on nähtud, otsustas ta lehe wastutawa toimetaja äratahendamata jätmise tagajärjel wastutusele wõtta tähendatud seaduseparagrahwide põhjal isikuid, kes asjas süüdlastena wõiwad leitud saada ja Kriminaal-kohtupidamise korra par. 1213¹⁰ põhjal „Töölise“ nr. 1. peale 1907. aastast arest panna.

Sellest Peterburi Tsen-suura-Komitee otsusest lueb Trükiasjade-Peawalitsus oma kohuseks Kriminaal-kohtupidamise korra par. 1213¹⁵ põhjal Teie Ekstselsentsile teatada, juure lisades, et tähendatud wäljaande nr 1. peale arestipanemise üle korraldus juba on tehtud.

Trükiasjade-Peawaliisuse Ülema
kohuste täitja Krahw Tatistshew.
Asjaajaja kohuste täitja
Krahw Golowin.

18. septembril 1912. aastal saadab Peterburi tsen-suurakomitee prokuröri nõudmise peale põhjendatud süüdistuse ühes kirjatükkide sõnasõnalise tõlkega, mis eestikeelsete lehtede järele walwaja M. Pukits on teinud.

St.-Peterburi Kohtupalati määrus.

1912. aasta 26. Oktoobril. Tema Keiserliku Suuruse Käsul, Peterburi Kohtupalati II Kriminaal-Departemang, oma korraldawal koosolekul, järgmises koosseisus:

esimees A. J. Ruadse,
liikmed: M. W. Leschko-Popel ja
parun K. A. Rausch von
Traubenberg,
prokuröri abi: E. W. Dawōdow,
sekretäri abi: D. M. Moltshanow,

kuulas: Kohtupalati Prokuröri ettepanekut 16. Oktoobrist 1912. a. nr 11420 ühes Trükiasjade - Peawalitsuse teatega 12. Maist 1912. a. nr 6382 Peterburi

¹ Leidus tehti tsen-suurakomitees, nagu kirja saatmise kuupäewast näha, wiis aastat peale lehe ilmumist, ja kohe paluti kiires korras Peterburi linnapealikut ja postiülemat seda otsust arwesse wõtta ja elusse wiia, teiste sõnadega 1907. aastal ilmunud „Töölise“ nr 1 maikuul 1912. aastal ära korjata ja posti peal kinni pidada. (Peterburi tsen-suurakomitee kirjad nr 1172 ja 1173 10. maist 1912. a. — Peterburi tsen-suurakomitee aktis nr 461 1912. a.)

Tsen-suura-Komitee poolt eestikeelse ajalehe „Töölise“ nr 1. peale 1907. aastast aresti kinnitamise üle.

Seda ettepanekut läbi waadates ühes juure lisatud tähendatud lehe nr 1-ga ja leides kirjatükkides: 1) Kaks woolu Wenemaa sotsiaaldemokraatias. Wene seltsimees, 2) IV Sotsiaal-demokraatlise Tööliste-Partei kongressile ettepanewate resolutsioonide eelplaanid enamlaste poolt ja 3) Eestimaa sotsiaal-demokraatliste tööliste organisatsioonide konwerents — Kriminaal-Seaduse par. 129. punkt 1. ja 2. ettenähtud kuritegude tundemärkisi,

otsustas Kohtupalat, peale Prokuröri abi suusõnaliste seletuste ärakuulamise, Kriminaal-kohtupidamise korra par. 1213¹⁴ ja 1213¹⁵ põhjal Peterburi Tsen-suura-Komitee korraldust tähendatud ajalehenumbri peale arestipanemise asjas maksma jätta, millest Palati Prokuröri teatada selle määruse ärakirja saatmise läbi.

Algupärand tarwilikkude allkirjadega.

*

15. juunil 1913. aastal saadab Peterburi ringkonnakohtu prokurör trükiasjade-peawalitsusele kohtuotsuse tähendatud ajalehenumbri ärähäwitamise üle, mille 21. juunil peawalitsus omakorda Peterburi linnapealiku kätte täidesaatmiseks ja Peterburi tsen-suurakomiteele teadawõtmiseks saadab.

Kohtuotsus.

1913. aasta 11. Weehruaril. Tema Keiserliku Suuruse Käsul Peterburi Kohtupalati Teine Kriminaal-Departemang oma lahtisel istumisel

kuulas:

eestikeelse ajalehe „Tööline“ nr 1. 1907. aastast ärähäwitamise asja.

Asja läbiwaadates ja arwesse wõttes:

1) et ajalehe „Tööline“ nr 1. leiduwad Kriminaal-Seaduse par. 129. punkt 1. ja 2. ettenähtud kuritegude tundemärgid,

2) et Peterburi Kohtupalati otsusega 26. Oktoobrist 1912. a. Peterburi Tsen-suura-Komitee korraldus tähendatud ajalehenumbri peale arestipanemise üle kinnitatud sai ja

3) et tähendatud ajalehe numbri wäljaandmise ja laialilautamise kohtuasi

süüdlaste ülesleidmata jäämise tagajärjel Peterburi Kohtupalati otsusega 1913. a. 21. Jaanuarist Kriminaal-kohtupidamise korra par. 277. põhjal lõpetatud on,

otsustab Kohtupalat, Prokuröri abi seletusi ära kuulates:

Kriminaal-Seaduse par. 129. punkt 1. esimise osa ja Kriminaal-kohtupidamise korra par. 1213¹⁰. põhjal eestikeelse ajalehe „Tööline“ nr 1. 1907. aastast ära äwitada ühes stereotiipide ja teiste trükimiseabinõudega, mis selle numbri trükimise jaoks valmistatud.

Algupärand tarwilikkude allkirjade ja kinnitusega.

Oige: Sekretäri asemel

Wl. Mäsojeedow.

Kes „Töölise“ väljaandja oli, jääbgi aktide järele teadmata, sest aktid ise tekkisid alles 1912. aastal, kuna leht 1907. aastal, arwatawaste ilma registreerimata, ilmus. See asjaolu wiis kantselei-ametnikud niiwõrra segadusesse, et Peterburi tsensuura-komitee akti nr 461. kaane.e pealkirjale „Eestikeelse ajalehe „Töölise“ väljaandmise üle Peterburis“ juure on kirjutatud: järg, sest muidu oleks wõinud ülemuse käest lahtust saada, et 1907. aasta lehe kohta alles 1912. aastal akt tekib.

Toodud ülewaade näitab, kui lühike oli Peterburi ajalehtede iga: „Edasi“ ilmus 4 päewa, „Kiir“, nähtawaste, ühe päewa töölise toimetusel, „Tööline“ ka ühe päewa.

Kuidas waja oli sel ajal ajalehte toimetada, näitab siin 1907. aastast kuni 1917. aastani ilmunud „Pealinna Teataja“ akt (nr 301 — 1907. aastast): kümme aastat ilmus see Jaakson-Janson-Pätsu häälekandja, aga ainukesed jäljed sellest on aktis: luba 9. oktoobrist 1907. a. (wastutaw toimetaja Madis Jaakson), toimetaja wahetus (Aug. Wares) 13. jaanuaril 1910. a. ja tsensuura-komitee teadaanne 14. juunist 1910. a. linna-pealikule selle üle, et leht mingisuguse sundusliku määruse olewat tähele pänemata jätnud. See on wist Eesti ajakirjanduses wiimase 50 aasta jooksul rekordiline sõnakuulelikkus, mis isegi

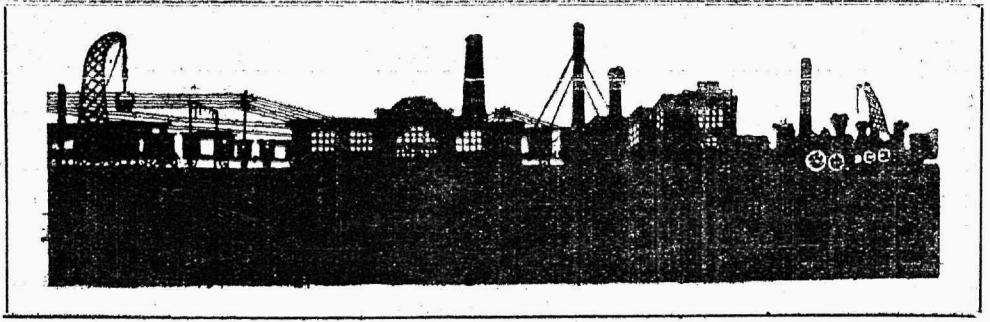
„Ristirahwa pühapäewalehe“ kaugele taha jätab. Sellele, kes „Pealinna Teataja“ oma silmaga nägi, on see nähtus muidugi arusaadaw: kirjutused „kerossiini-kaliil-lampide“ üle wõi arutused selle üle, et ajalehed olla kasulikud kasukate koide eest kaitsmiseks olid asjad, mille üle kirjutamine ka kõige raskemal surwe-ajal lubatud oli. Ja Jaakson-Janson-Berendsenid walmistasid ennast selle 10 aasta jooksul ülemmeistri Pätsu juhusel oma hilisemale tegewusele põhjaltikult ette.

Peterburi Eesti ajakirjanduse ülewaate täienduseks olgu weel üles märgitud, et „Kiire“ väljaandjad Otto Peterson ja Hendrik Pälson 29. mail 1906. a. registreerisid nädalalehe „Hüüe“ väljaandmise luba (Peterburi komitee akt nr 610 1906. a.) ja Aleksander Rebane (väljaandjana) ja Hendrik Hendrikson (toimetajana) 29. märtsil 1907. aastal päewalehe „Tulewik“ väljaandmise kawatsuse, millele 15. mail 1907. a. uueks väljaandjaks Mihael Alatsei ja toimetajaks August Simmermann endid üles andsid (Peterburi komitee akt nr 302 1907. a.).

Teateid „Tulewiku“ üle leiame politsei-departemangu arhiivist (erilise osakonna akt nr 5, jagu 77, 1908. aastast: „Sotsiaal-demokraadid Tallinnas“). Selles aktis leiduwates igakuulistes ülewaadetes, mis polkownik Komissaarow, põhja-piirkonna kaitsepolitsei (охранка) ülem, Tallinnast saadud teadete põhjal selle kubermangu kohta kokku wõttis, kirjutatakse 1908. aasta aruandes peale muu:

„1907. aastal käis Tallinnas Peterburist praegu kinniwoetud Wõhlmann ajalehe „Tulewiku“ jaoks asutatawale trükikojale eestlastest trükitoölisi kauplemas. Antje trükikoja tööline Tikas hakkas nõusse ja sellest ajast peale hakkasgi ka salajas trükikojas töötama. Kui „Tulewik“ walitsuse poolt kinni pandi, sõitis Tikas Soomemaale; 1907. aastal käis ta uueste Tallinnas, kust peajälle Peterburi sõitis.“

Selle põhjal tuleb arwata, et „Tulewik“ tõeste ilmus, mida trükiasjade-peawalitsuse arhiivist mitte näha ei ole.

1924—25. MAJANDUSEAASTA

Möödaläinud majanduseaasta, esimine peale õnnestanud rahareformi, kujunes paremaks kui seda ette võis näha. Tehniliselt mahajäänud põllupidamisemaal, nagu seda on SNWLiit, on üldine majandusline edu suurel määral wiljasaagist, ja sellest on maa ostujõud ja ühes sellega tööstuse edenemine ja kaubawahetuse elamus maa ja linna wahel; wili on tähtsam wäljaweokaup, sellega olenewad wiljasaagi suurusest sisseweo võimalused jne.

Sellepärast on arusaadaw, miks läinud aasta osaline wiljaikaldus põhjust andis kahelda meie majanduslise edenemise edaspidise kiiruse juures ja miks mõnelt poolt isegi tagasiminekut ette kuulutati.

Nüüd, uue majanduseaasta algul, ei ole enam kahtlust: 1924/25 majanduseaastal kaswas meie majandus jõudsamalt kui kunagi enne.

Kõige suuremad olid edusammud tööstuse alal. Üleliiduline tööstuse saak hinnatakse esialgsete andmete järele 2552 miljn rubla peale, s.o. 64% enam kui eelmisel aastal. Aga tööstus ei kaswa ainult, waid suureneb ka ta kaswu kiirus. Nii suurenes 1922-23. a. saak eelmise aastaga wõrreldes 17 protsenti, 1923-24. a. oli suurenemise protsent juba 30, tänawu aga, nagu juba tähendatud, 64.

Ja seda wiljaikalduse-aasta järell!

Tööstuse edusammudes mängis suurt osa õige poliitika hindade küsimuses. Wõib ju walmistust laiendada ainult siis, kui ostja leidub, ostja on aga meie oludes eestkätt küla, talurahwas. Olgu küla tarbed ja meie tehnilised walmistusewõimalused ükskõik kui suured, siiski jääwad saadused ladusesse, kui

talurahwas neid ei jõua osta. Liig kõrged tööstuse- ja liig madalad põllusaadustehinnad tekitasid 1924. a. esimesel poolel terawa tööstusekriisi, sest tööstusesaaduste kõige suurema puuduse peale waatamata ei leidnud nad ostjaid. 1924. a. suwest alates hakati järjekindlalt hindu alandama, samal ajal wiljahindu kõrgendamise sihis korraldades, ja kaubawirnad kadusid ladudest. Weel enam, ühtelugu suurenew nõudmine kaswas kiiremalt kui walmistamine, kuni tänawune rikkalik lõikus koguni äärmise kaubapuuduse wäljakutsus. Et see tööstuse edenemise kiirust weelgi tõstab, on selge.

Walmistusesaagi suurenemisega käis käsikäes tööstusetöliste arwu kaswamine. Nii suurenes Leeningraadis wabriku- ja tehasetöliste arw 118 000 pealt (1. juulil 1924) ühe aastaga 173 tuhandeni, s.o. 46 protsenti. Tööpuudus õppinud töliste hulgas kadus täielikult; praegu on juba paljudel tööaladel õppinud töelistest äärmine puudusgi. Mis puudub tööpuudusesse õppimata tööjõu hulgas, siis wäheneb see tuntawalt, eriti suwiste ehitustööde hooajal. Täieste tööpuudust lõpetada ei lähe sellepärast korda, et maalt ikka uued ja uued töötöliste hulgad linna woolawad, sest et küla, maapidamine, neile praeguste walmistusejõudude juures rahuldawat teenistust ei suuda leida.

Eriti tuleb nimetada töowiljakuse tõusu läinud aastal. Partei ja ametiühisuste hoogtöö tagajärjed kõnelewad selget keelt; wähenevad igasugu pealiskulud, täieneb walmistusprotsess, wäheneb tööltpuudujate arw, wäheneb teenijate protsent töolistega wõrreldes jne. Iga töölise osa töösaagis kaswab silmanähtawalt. Nii walmistas „Punase Pu-

tiilowi* tööline 1924. a. oktoobris 5 rbl 89 kop. eest saadusi päewas, 1925. a. juulis aga juba 9 rbl 19 kop. eest, s.o. 56% enam. Sinowjewi nimelises paberiwabrikus oli sama suurenemise protsent 55,8, Uritski nimelises paberiwabrikus 70,7 ja Samoilowi kompwekiwabrikus isegi 185.

Käsi käes töowiljakuse tõusuga paranewad palgaolud. Juunis jõudis Leeningraadi töölise keskmine palk sõjaeelsete tasapinnale, kuna paljudel tööaladel palgad sõjaeelsetest palju kõrgemad on. Millesgi ei ilmu meie wiimaste aastate tugewnemine nii selgelt kui palkade tõusus. Toome näituseks Leeningraadi tööstusetöölise keskmise kuupalga.

	Praegustes rublades	Sõjaeelsetes rublades
1913	—	35.10
1921	—	8 00
1922	—	12 78
1923	—	21.82
Jaan.—märts 1924	—	24 65
April—juuni 1924	53.45	25 54
Juuli—sept. 1924	57 79	29.25
Okt.—dets. 1924	62.00	33.00
Jaan.—märts 1925	60.84	32.89
April—juuni 1925	64.84	34.32

Keskmisest kõrgemal olid palgad metallitööstuses, nahatööstuses, trükiteöstuses ja toidu- ja maitseainetetööstuses; tuntawalt allpool keskmist — puu-, nõela- ja kiutööstuses.

Tööstusetöölise keskmine palk juunis 1924:

Metallitööstus	77,99	prots. sõjaeelsest
Nahatööstus	77,86	" "
Trükiteöstus	72,25	" "
Toidu- ja maitseaine-t.	72,04	" "
Keemiatööstus	69,42	" "
Paberitööstus	62,73	" "
Puutööstus	57,24	" "
Nõelatööstus	49,70	" "
Kiutööstus	46,82	" "

Üldine keskmine palk 68,24 prots. sõjaeelsest

Wiimastel kuudel on päewakorral jälle suurem palkade tõstmise, mis meie palgad sõjaeelsete tasapinnast tuntawalt kõrgemale tõstab. Wõime juba palkade alal nii mõnegi Lääne-Euroopa riigiga wõistelda, kuigi rikkast Ameerikast ja Inglismaast weel maha olemä jäänud. Muuseas on Eestimaa töölise keskmine palk Leeningraadi töölise omast üle poole wäiksem. Niisugused on majanduseaasta tagajärjed tööstuses.

Äärmiselt huwitaw on waadelda majanduslisi muutusi maal. On ju põllumajandus kogu meie majanduse alus: umbes 80% Nõukogude-Liidu elanikkudest elatab end põllutööst. (1920. a. rahwalugemise järele 85%, aga sellest ajast on tööstusetöölise arw märksa kaswanud.) Waatamata tööstuse kiire edenemise peale hinnati enne ilmasõda (1913. a.) põllumajanduse üldist sissetulekut 6,7 miljardi rubla peale, tööstusesaak oli aga 4,45 miljardit. Rewolutsiooni ajal kaswas tööstuse lagunemise tõttu weelgi põllumajanduse osa meie rahwamajanduses ja 1922. a. andis põllumajandus juba 80% üleriiklist saaki ja tööstus ainult 20 protsenti. Praegu kaswab tööstus küll kiiremine kui põllumajandus, aga meie ei ole weel kaugele sõjaeelsete wahekorranigi jõudnud.

Hoolimata sellest, et 1924. a. põllumajanduses saagi poolest mitte kõige õnnelikum ei olnud, ei toonud ta sealgi tagasiminekut. Külwipind ei wähenenud, waid kaswis 4 protsenti, kariloomade arw kaswas 16,1 protsenti.

Eriti huwitaw on aga waadelda üksikute põllukultuurade kaswu wahekorda. Nii suurenes ja wähenes üksikute wiljade külwipind järgmiselt:

	Suurenes	Wähenes
Rukis	2 prots.	Kaer . . . . . 16 prots.
Suwiniisu	4 " "	Oder . . . . . 3 " "
Taliniisu	22 " "	
Mais	63 " "	

Nii on külwipind kaswanud eestkätt wäärtuslikumate wiljade — nisu ja maisi arwel.

Weel iseloomustawama pildi saame, kui waatleme tehniliste põllukultuurade (lina, kanep, õlitaimed) külwipinna kaswamist. Nimelt suurenes nende külwipind 20 protsendi wõrra, samal ajal kui üldine külwipind ainult 4 protsenti kaswas. Lina külwipind suurenes 37%.

Tehniliste põllukultuurade üldine saak 1925. aastal on suurem kui enne sõda, mida järgmised arwud tõendawad: Saak sõjaeelsetes hindades (miljonites rublades):

	1913	1925
Lina	89	103
Õlitaimed	164	222
Kanep	65	76
Kartul	439	556
Alawiljad	836	853

Küla minek väärtuslisemate, eriti tehniliste põllukultuuradele, samuti karjakasvatuse edenemine on tähtsamaks põhjuseks, miks läinud aasta wiljakaldus küla ostujõudu ei vähendanud.

Aga suurt osa mängis ka siin hindadeküsimus. Wiljahindu ei lastud langeda ja nad seisid kogu aasta tarwilisel kõrgusel.

Samuti mängis maa ostujõu suurenemises suurt osa käsitöö edenemine maal, kui ka igasugu kõrwalteenistuse kasw. Käsitöö, mis enne sõda paljudes kubermangudes õige laiatali oli lagunenud, rewolutsiooni ajal aga langes, hakkas eriti wilmasel ajal uueste hoogu wõtma. Siin on muidugi põhjuseks nõrk tööstus, mis ei suuda maad kõige tarwilikuga warustada; edendawalt mõjuwad ka kõik need hõlbustused, mis wilmasel ajal kodutööstusele tehakse. Kodutöö edenemine on äärmiselt rõõmustaw nähtus meie kapitaliwaesetes oludes, sest kodutöö on tuntaw abi meie tööstusele ja parem abinõu tööpuuduse wastu wõitlemiseks.

Maa majandusline tugewnemine ilmub igal sammul: kaswab põllutöomasinate arw, igalpool võib silmata hoonete parandamist, kerkiwad üles uued ehitused jne. Linnast ei nõua maa enam ainult soola, suhkurt ja petrooleumi, waid suurel määral ehitusematerjali, põllutööriistu, masinaid, riidekaupa ja muud.

Arwustiku-uurimised näitawad, et talurahwa toltuseolud tuntawalt on paremuse poole muutunud, weidi paremaks on muutunud talurahwa riidedgi. Kõik need tõsiasjad kõnelewad küla jõukuse kaswamisest, aga siinjuures ei ole muidugi waja luua omale pettepilltisi — aastasadasid kestnud willetsust ja pimedust määratu suures riigis ei saa mõne aastaga kaotada, ja meie talurahwas on inimesewäärilistest elamisetingimistest weel wäga kaugel; wõrrelda nõukoguderiiigi talupoega Ameerika ja Prantsusmaa talupojaga on weel wara, aga wõrreldes eelmiste aastatega on edu silmatorkaw.

Läinud aasta lõikus awab maa edendamises weel paremad wäljawaated. Ilmad olid ometi kord soodsad wiljakaswule,

kõik pappide palwed ei aidanud, päike paistis ja wihma sadas „just kui rahwakomissaride käsu järele“, nagu mõned lehed kirjutasid. Wiljasaak on suurem kui kunagi enne nõukogudewõimu ajal. Nii oli kogu saak miljonites puudades:

1923. a. . . .	3143	miljn puuda
1924. a. . . .	2840	„ „
1925. a. . . .	4144	„ „

Keskmiselt saadi tiinult 56 puuda, 41 puuda asemel eelmisel aastal; iga maaelaniku kohta tuleb 29 puuda (eelmisel aastal 20 puuda). Wiljast jätkub täieste S. N. W. Liidu tarbeteks ja jääb 600—800 miljonit puuda üle, mida kaswatsetakse osalt wälja wedada, osalt tagawaraks tarwitada.

Kui wiljahinnad ka sel aastal tarwilisel kõrgusel püsiwad, siis muutub maa ühe hoobiga paiju jõukamaks, seda enam, et põllumajandusline maks tänawu palju wäiksem on.

Wäliskaubanduses andis ennast mõõdaläinud (1924.) aasta osaline ikaldus kõige terawamalt tunda. Siin lõppes majanduseaasta passiiwse bilansiga 119 miljonit rubla suuruses (teated on 11 kuu kohta)*. Wäljawedu oli 437.8 miljonit rubla, sisse weeti aga kaupa 556.8 miljonit rubla wäärtuses. Wäliskaubanduse passiiwse bilansi põhjuseks oli kahtlemata vähene wiljasaak: meie tähtsamaks wäljawaetamiseks on põllumajanduse saadused, tööstusekaupadest ei jatku meile omalegi; wilja saime aga läinud aastal õige wähesel hulgal wälja wedada. Meie rahakursi peale wäliskaubanduse passiiwne bilans siiski mingit mõju ei awaldanud, — tšerwoonets on niisama kindel wälisbörseidel kui meilgi.

Sisekaubandus arenes küllalt jõudsalt. Kõigi kaubabörsede lähikäik oli 1923-24. majanduseaastal 3085.5 miljonit rubla, 1924-25. majanduseaastal 6406.8 miljonit rubla, s. o. 107.7 prots. enam kui eelmisel aastal. Samal ajal realiseerisid kõrgema majandusenõukogu asutused 2449.8 miljonit eest tööstuse-

* Wilmane kuu — september — oma suurema wiljawäljawaega muutis seisukorda siiski tuntawalt.

kaupu (eelmisel aastal 1311,7 miljoni eest. suurenemine 86,7 prots.).

Kooperatsiooni edu on wastuwaidlemata; kuigi ta aparaadis weel palju puudusi ja wäärnähtusi ette tuleb, tõrjub siiski kooperatsioon erakaupmehe järjekindlalt kõrwale ja seda isegi seesugustel aladel ja sarnastes pimedates nurkades, kus enne erakaupmees täielik peremees oli. Kooperatsiooni wäärnähtused, nagu raiskamised, saamatus kaubamuretsemises, hoolimatus ostjate wastu, on suurel määral tingitud liig kiirest kaswust, mis sagedaste ei wõi-

malda leida kohaseid tegelasi ja teenijaid ega neid tarwiliselt ette walmistada.

Linnas ongi paljud puudused juba kaotatud, aga maal on seisukord sellepoolest alles halwem.

Niisugused on majanduseaasta tagajärjed tähtsamatel majandusealadel. Kaswaw majandus on saanud meie tähtsamaks sõjariistaks, mis mõnelegi waenlasele unerahu ei anna ja mille arenemist kapitalistlike maade tööliste klass waimustusega silmas peab.

A. W.

LOKARNO

*Peas, jalgades haavad ja närwilik hää—
ni komberdab kapital karkude pääl.*

*Küll hoopleb fasshisline diplomaat veel,
kuid põlisel põdejal mureneb meel.*

*Erk, rahutu ihuarst—Rahwaste-Liit—
nüüd kiidab ja kindlustab rahulist viit.*

*Kuid arstidgi haiged ja võimetu troost,
ei pääseteed leidugi tiiskuse loost.*

*Ju puudub maailmas see taevalik koht,
kus paraneks paised ja alaneks oht.*

*On piiratud Aasia terviseveed
ja mässajaist kihavad Afrika teed.*

*Peas, jalgades muhud ja närwilik hää—
ni komberdab kapital karkude pääl.*

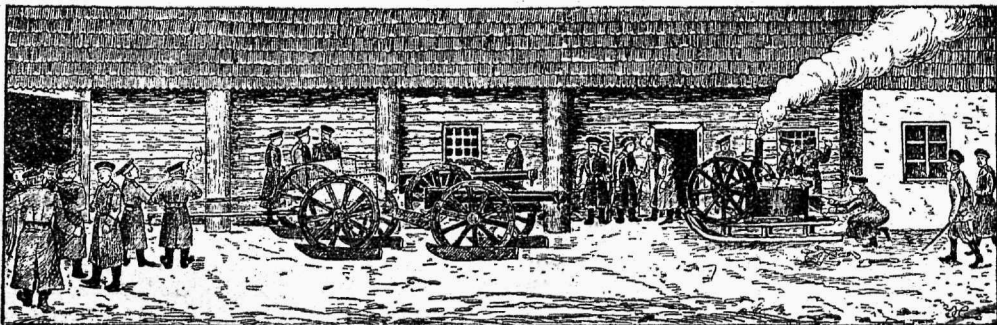
A. MEN

Kirjawastused

Millimele seltsimehele. Teie küsimise peale: 1) mis GRP tegelased nende „armustuste“ peale pikemalt ei ole wastanud, mis teatud parteiliigete poolt Eesti maa komm. partei kohta on avaldatud, ja 2) mis lüht-

teist ülemeadet ei ole antud sellest, kuidas omal ajal Eesti maa organisatsioonid praegune opositsioon tekkis (M. Kastru 1912—14. a., W. Wödlmann 1917—18. a. jne), kuna Eesti maa komm. partei näit. selle eest hoolt kannab, et parteiliikmed, eriti nooremad, käit opositsiooniliste woolude ja teiste parteiliikide kõrwalepõlvumiste ajalooa tuttavad oleksid, — wime wastata, et ideoloogiliste tingimiste tõttu GRP tegelased seni võimalust ei ole saanud Eesti maa enamlasteorganisatsiooni ajalooa lähemalt tegemist teha, kuna pealegi terve rida sündmusi näidigi wäl avalikult walgestamata peab jääma. Wiimasel ajal on GRP ajalookomisjon tõsiselt saanud tööle astuda; andmed, mida järelejäädud dokumentide ja elusolewate tegelaste seletuste põhjal koostatse ning järel prowitakse, lubawad lähematel aegadel ka selle opositsiooni tekkimist ja tegemist üllatavalt walgestada. Peale otsekoheste ajalookomisjoni andmete on weel lähematel kuudel oodata ülemeadet Eesti maa enamlaste organisatsiooni ja opositsiooni lahustumise kohta, algades 1912—1914 aastast. Ettewalmistusel on ka weel Tallinna sja-rev. kom. esimehe sm J. Rabsinski mälestused 1917. aastast, mis osalt ka selleaegset opositsiooni puudutawad.

Trükiwiga eelmise „Kl.“ 8. lk 5. rida alt „wõitlus irg“ tuleb lugeda: wõitluskirg (k on masinas katki läinud).

МОСКОВСКИЙ ГУБОТДЕЛ ВСЕСОЮЗНОГО ПРОФСОЮЗА ТЕКСТИЛЬЩИКОВ

МОСКВА, Пушкинская, дом 4

1) Председатель Союза	5-79-31
2) Секретарь Союза	2-44-70
3) Секретарь Президиума	1-93-66 — доб. 68
4) Управление Делами	5-49-50
5) Орг-Отдел	5-49-51 — 2-44-68
6) ОТЭ	3-64-46 — 2-44-66
7) Культ-Отдел	4-18-49
8) Информ.-Стат. Бюро	3-36-43
9) Финчасть	5-49-50
10) Для телефонограмм	2-25-93.

ЛЕНИНГРАДСКОЕ ОТДЕЛЕНИЕ АКЦ. О-ВА **„ХЛЕБОПРОДУКТ“** ЛЕНИНГРАДСКОЕ ОТДЕЛЕНИЕ АКЦ. О-ВА

Leeningraadi Osakond **„WILJAPRODUKT“** Leeningraadi Osakond

25. Oktoobri prosp. nr 44

Müüb suurel ja väikesel määral WILJAPRODUKSISI, n.: RUKKID, RUKKIJAHU, KOIKE-SELTSI NISUJAHU ja MITMETSELTSI TANGU — oma kontori ja müügiladude kaudu, mis kõigis linnaosades olemas.

Wõtab igaseltsi terawilja jahuks ja tangudeks jahwatada oma weskides.

Московский Губотдел ПРОФСОЮЗА ТРАНСПОРТНЫХ РАБОЧИХ

Ильинка, Старопанский пер. 3.

Т Е Л Е Ф О Н Ы :

Президиум Союза	2-88-65
Прием телефонограмм	5-93-57
Коммутатор М. Г. С. П. С	доб. 97.

Всесоюзный Трест „РУССКИЕ САМОЦВЕТЫ“

ЛЕНИНГРАД, Гостиный двор, Невская линия, №.7. — Телефон № 49-34.

Производство художественных изделий из цветных и драгоценных камней. Изготовление предметов технического характера из камня.

ДОБЫЧА и ПРОДАЖА: корунда, наждака и барита. — **ПРОДАЖА** всех сортов технических алмазов и алмазной пудры. — **ПОКУПКА** каменного сырья, золота и серебра.

Гранильно-камнерезные фабрики в Петергофе, Свердловске и Колывани и мраморно-разпиловочный завод в Ленинграде.

KODUKÄIJA

W. Buki Zwaatusline näidend maaelust.
4 osalist taluinas. „KÜLWAJA“ kirjastus.
30 lk 80. Ind 40 kop.

ЛЕНИНГРАД, Фонтанка 53, „КЮЛЬВАЯ“

ЛЕНИНГРАДСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ ПЕНЬКОВЫЙ ТРЕСТ
„ЛЕНИНГРАДПЕНЬКОТРЕСТ“

Правление: Ленинград, Улица Герцена, № 15, III-й этаж
Телефоны: №№ 539-85 и 176-70

Московское Отделение: адрес — Москва, Ильинка, Ветошный, № 13
Телеф. № 423-76

МАГАЗИНЫ:

Ленинград
Международный, № 4
Просп. 25 Октября, № 113
Ул. 3-го Июля, № 35
Международный, № 6
Лиговка, № 53

Москва
Ильинка, 2-й Дом Реввоенсовета

ПРЕДЛАГАЕТ:

КАНАТЫ довоенного качества из манильской и русской пеньки; КАНАТЫ ПРИВОДНЫЕ, хлопчато-бумажные и пеньковые; всякого рода БИЧЕВУ, ШПАГАТ различных №№, РУЧНУЮ ВЕРЕВКУ, МЕШКИ джутовые и льняные, провиантские и сахарные; БРЕЗЕНТОВОЕ ПОЛОТНО и ГОТОВЫЕ ПРОПИТАННЫЕ БРЕЗЕНТЫ; для технических целей — ДЖУТОВУЮ ПРЯЖУ.

Для экспорта — СМОЛЬНЫЕ КАНАТЫ и СМОЛЬНУЮ ПАКЛЮ.

СЕВЕРО-ЗАПАДНЫЙ ОБЛАСТНОЙ СОЮЗ КООПЕРАТИВОВ

„СЕВЗАПСОЮЗ“

Ул. ГЕРЦЕНА (б. Морская) 3/5.

Ул. ГЕРЦЕНА (б. Морская) 3/5.

Тел. Правления: коммут. 157-88, 136-30, 156-28 и добав. с № 16 до 40.

Производит заготовку и продает: сельско-хозяйственных продуктов и сырья (мясо, рыба, битая птица, дичь, сливочное масло, сыр, яйца, овощи, сено, овес, лен, пушина, кожсырье, щетина, оленья шерсть, конский волос, льняное семя и проч.).

Снабжает кооперативные организации Сев.-Зап. обл. продуктами первой необходимости и товарами широкого потребления.

Имеет книжный склад.

Экспортирует за границу: лен, пушину, кожсырье, щетину, конский волос, оленью шерсть.

ГОР. ЛЕНИНГРАД,

Просп. 25 Октября, д. 80.

СЕВЗАПКИНО

ГОР. ЛЕНИНГРАД,

Просп. 25 Октября, д. 80.

РОЗНИЧНЫЕ МАГАЗИНЫ:

1-й ФОТО-КИНО-МАГАЗИН — Просп. 25 Октября, д. № 80. Тел. № 562-51.

2-й ФОТО-МАГАЗИН — Улица Желябова, д. № 19. Тел. № 130-19.

Харьковское Отделение и магазин — гор. ХАРЬКОВ, Улица 1-го Мая, д. № 4.

Все для фотографии, как-то фото-аппараты, бумага, пластинки, химикалии и пр.
Все для кинематографии, как-то кино-аппараты, кино-пленка позитивная и негативная и пр.

Прейс-курранты высылаются по первому требованию.

П Р А В Л Е Н И Е
Ленинградского Об'единения Государственных
Электрических Станций

„ЭЛЕКТРОТОК“

доводит до всеобщего сведения, что в нижеперечисленных районах производится выписка счетов за электро-энергию на квартирах абонентов и получение денег по счетам сразу после записи показаний:

Васильевский Остров, Петроградская сторона, Московско-Нарвский район, Невский район, Село Мих. Архангель, Село Смоленское, Малая Охта, Поселок Урицкого, Дачное, Полюстрово.

При оплате обязательно требовать от агентов соответствующее удостоверение с фотографической карточкой, выданное Правлением „ЭЛЕКТРОТОКА“ на право сбора денег по счетам.

Прием платежей по счетам за отпущенную электрическую энергию всем торговым заведениям, ресторанам, театрам, кинематографам, пивным, заводам, фабрикам и т. п. и по всем срочным счетам производится в Главной Кассе Правления „ЭЛЕКТРОТОКА“, ул. Гоголя, № 14, кв. 6.

Платежи по счетам всех остальных категорий потребителей электрической энергии производятся в кассах нижеперечисленных Банков:

- 1) В ГОСБАНКЕ, Фонтанка, № 70/72, и в его агентствах.
- 2) В ПРОМБАНКЕ, пр. 25-го Октября, № 38, и в его агентствах и приписных кассах.
- 3) В ЭЛЕКТРОБАНКЕ, пр. 25-го Октября, № 23.
- 4) В КОММУНАЛЬНОМ БАНКЕ, пр. 25-го Октября, № 30, и в его отделениях и агентствах.

Д Е Ж У Р Н Ы Е Р А Й О Н Ы.

Прием заявлений от абонентов.

В случае прекращения света в домах по невыясненным причинам, следует, прежде всего, проверить исправность предохранителей.

Если таковые окажутся исправными, то надлежит немедленно сообщать об этом в соответствующие районы по телефону с обязательным указанием:

- 1) Точного адреса, где произошло погашение.
- 2) Имя, отчество и фамилию лица, сообщившего о погашении.

ЦЕНТРАЛЬНЫЙ РАЙОН:

В служебное время, с 8 до 16 часов — 529-52, в остальное время 529-47.

Абоненты, находящиеся между рекки Б. Невы и Обводным кан.

СЕВЕРНЫЙ РАЙОН:

576-93 — все абоненты, проживающие к северу от р. Б. Невы и В. Невки, т. е. Большая и Малая Охта, Пороховые, Полюстрово, Выборгская сторона, Лесной, Удельная, Коломяги, Озерки, Шувалово, Парголово, Нов. и Ст. Деревня, Сестрорецк и Белоостров.

ОСТРОВНОЙ РАЙОН:

576-92 — все абоненты, проживающие к северу от Б. Невы до р. Б. Невки, т. е. Петр. Сторона, Васил. Остр., Крестьянский, Петровский, Аптекарский, Каменный и Влагин Острова.

ЮЖНЫЙ РАЙОН:

Невский п/район, 576-95 — между от Обводного кан. до Московско-Виндавско-Рыбинской жел. дороги и правый берег Б. Невы до Финляндского Соединительного моста и дер. Волково и Мурзинки.

Нараский п/район, 576-96 — от Моск.-Винд.-Рыб. жел. дор. на запад — Лигово и Детское Село.